

**ALE MY MAMY
SKRZYDŁA**

**JULIA
MIŚKOWICZ**

Program nauczania

języka polskiego dla szkoły podstawowej II etap edukacyjny

opracowany w ramach projektu

„Tworzenie programów nauczania oraz scenariuszy lekcji i zajęć wchodzących w skład zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces kształcenia ogólnego w zakresie kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

WARSZAWA 2019

Redakcja merytoryczna – dr Jolanta Sawicka-Jurek
Recenzja merytoryczna – Dorota Dąbrowska
Bożena Święch
dr Beata Rola
Urszula Borowska

Redakcja językowa i korekta – Editio

Projekt graficzny i projekt okładki – Editio

Skład i redakcja techniczna – Editio

Warszawa 2019
Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	5
1. Ogólna charakterystyka programu	5
2. Konstrukcja programu i jego przeznaczenie	7
II. CELE KSZTAŁCENIA	9
Cele kształcenia – wymagania ogólne	9
Cele kształcenia – szczegółowe treści kształcenia z odniesieniami do podstawy programowej i przewidywane osiągnięcia	10
III. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW	41
1. Kształcenie kompetencji kluczowych	41
2. Rozwiązania metodyczne	41
3. Inne rozwiązania	43
4. Przestrzeń edukacyjna	45
5. Obudowa dydaktyczna	46
IV. UCZEŃ ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI	47
Organizacja kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	47
V. OCENIANIE	50
Ocenianie kształtujące, czyli ocenianie wspierające rozwój ucznia i ocenianie podsumowujące	50
VI. SPOSOBY EWALUACJI PROGRAMU	54
Ewaluacja sumatywna (na koniec etapu kształcenia)	55
BIBLIOGRAFIA	56

*Uczenie dzieci w grupach wiekowych zakłada,
że ich najważniejszą cechą wspólną jest data produkcji.*
Sir Ken Robinson

I. WSTĘP

1. Ogólna charakterystyka programu

Program nauczania języka polskiego „Ale my mamy skrzydła” jest przeznaczony dla klas IV–VIII szkoły podstawowej, pracujących w **systemie klas łączonych**. Tytuł, nawiązujący do książki Brunona Ferrera, wskazuje na dostrzeganie możliwości, „skrzydeł” u każdego ucznia. Podstawę prawną stanowi § 13. pkt 2 ust. 3, 4. *Rozporządzenia MEN z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół (...)*. (Dz.U. z 2017 r., poz. 59). Adresatem programu **mogą być także klasy rozłączne** – treści zostały ułożone w sposób pozwalający na jego realizację w każdych warunkach.

Klasy łączone – to organizacja nauczania polegająca na prowadzeniu przez nauczyciela w tym samym czasie lekcji z dwoma **różnymi** klasami w jednej sali.

Treści nauczania w programie „Ale my mamy skrzydła” zostały uporządkowane według pięciu wątków tematycznych i ułożone tak, by w każdej klasie uczniowie omawiali podobną tematykę. **W klasie VII i VIII wątki są ułożone w ten sposób, by przygotować ucznia do interpretacji utworów literackich w kontekstach biograficznych, historycznych, historycznoliterackich, kulturowych, filozoficznych i społecznych.** W zamyśle taki układ treści koreluje z lekcjami historii – w podobnym czasie omawiane są przenikające i uzupełniające się treści.

Trudność w klasach łączonych sprawiają pozostające w sprzeczności z sobą rozporządzenia: **rozporządzenie o organizacji¹ pozwala łączyć klasę VI z VII**, natomiast podstawa programowa dzieli treści z języka polskiego na klasy IV–VI oraz VII–VIII². Zatem w programie „Ale my mamy skrzydła” **naturalnym stanie się przemieszczanie treści i omawianie części z nich jednocześnie z obiema**

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli. Na podstawie art. 111 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59).

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r., poz. 356). Załącznik nr 2.

klasami, przy uwzględnianiu różnic wiekowych i rozwojowych uczniów.

Praca w klasach łączonych może opierać się na założeniach **pedagogiki J. Piageta³ i L. Wygotskiego⁴**. W koncepcjach zwracali uwagę na fakt, że interakcje z kolegami wpływają korzystnie na rozwój poznawczy. Według J. Piageta wartość dyskusji między dziećmi powoduje, że dzieci uczą się oceniać swoje myślenie, porównując się z rówieśnikami, stają się dla siebie partnerami wiedzącymi inaczej. Z kolei L. Wygotski twierdzi, że interakcja społeczna z rówieśnikami (wymiana myśli) jest korzystna dla rozwoju poznawczego, natomiast idealni partnerzy nie są równi. W takim podejściu dziecko podejmuje – w interakcji z rówieśnikami – rolę tutora: więcej wie, naucza, staje się konsultantem. Jedna z osób powinna wiedzieć więcej, wejść w rolę **tutora, który naucza, konsultuje, dzieli się doświadczeniem**. Tutoring powinien wiązać się z **postawą nauczyciela, który stawia wyzwania poznawcze i społeczne, ale udziela też odpowiedniego wsparcia**. Różnica kompetencji jest korzystna, a **tłumaczenie znanych sobie zagadnień innym uczniom wspiera rozwój jednych i drugich**. Edukacja w klasach łączonych powinna wykorzystywać nowoczesne rozwiązania pedagogiczne związane z uczeniem się dzieci i konstruowaniem wiedzy w interakcjach społecznych, bowiem jest to wyjątkowa okazja do takich działań. **Nauczyciel pełni rolę doradcy, organizatora sytuacji edukacyjnych**, a nie osoby koncentrującej się na transmitowaniu wiedzy do wszystkich uczestników procesu edukacyjnego w tak zróżnicowanej pod względem potrzeb edukacyjnych grupie jak klasy łączone. **Potencjał uczniów tkwi w ich różnorodności** i można to wykorzystać, **dając uczniom możliwość aktywnego działania i uczenia się od siebie w interakcjach społecznych**. Grupa, w skład której wchodzi uczniowie w różnym wieku, jest zbliżona do naturalnych wspólnot dziecięcych. Środowisko w szkole bardziej wtedy przypomina naturalne, rodzinne grupy. Młodszy uczniowie bez oporu pytają starszych kolegów o coś, czego nie wiedzą. Dzięki pracy w klasach łączonych sytuacje społeczne zbliżają nas do życia. Dzieci uczą się funkcjonować w większej grupie, w społeczności szkolnej powstaje silna więź polegająca na tym, że starsi uczą młodszych, z czego wynikają korzyści dla obu stron. **Układ ten daje też szansę zdolnym uczniom. Młodszym rocznikowo dzieciom pozwala realizować się na poziomie wyższej klasy. Daje też szansę uczniom mającym trudności w nauce. Zminimalizowana liczba dzieci pozwala na daleko posuniętą indywidualizację i stwarzanie rodzinnej atmosfery w klasie, co w efekcie daje zadowalające wyniki pracy dydaktyczno-wychowawczej. Każdemu dziecku z osobna można udzielić pomocy, każdemu doradzić, nadać odpowiednie tempo pracy i zastosować odpowiedni stopień trudności. Praca z dziećmi w różnym wieku nie pozwala mądrym nauczycielom na stereotyp.**

³ J. Piaget, *Mowa i myślenie dziecka*, PWN, Warszawa 1992.

⁴ L. Wygotski, *Wybrane prace psychologiczne*, PWN, Warszawa 1971.

2. Konstrukcja programu i jego przeznaczenie

Program „Ale my mamy skrzydła” przeznaczony jest dla II etapu edukacyjnego, dla klas IV–VIII szkół podstawowych i **wychodzi naprzeciw oczekiwaniom nauczycieli ze szkół z klasami łączonymi**. Odbiorcami programu są także nauczyciele języka polskiego prowadzący zajęcia w rozdzielonych klasach.

2.1. Propozycje liczby godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych treści nauczania

Zgodnie z rozporządzeniem MEN⁵ można połączyć zajęcia z języka polskiego w klasach IV i V, V i VI lub VI i VII. Dla nauczyciela klas I–VIII oznacza to, że liczba godzin języka polskiego w poszczególnych klasach może być rozłożona według wariantów:

- 1) Wariant pierwszy: łączenie klas IV i V oraz VI i VII – klasy IV–V realizują po 3 godziny osobne oraz 2 łączone tygodniowo przez cały rok szkolny, tak jak klasy VI i VII realizują po 3 godziny osobne oraz 2 łączone tygodniowo przez cały rok szkolny.
- 2) Wariant drugi: klasy IV i VII pracują osobno, a połączone klasy V i VI realizują po 3 godziny osobne oraz 2 łączone tygodniowo przez cały rok szkolny.

2.2. Układ treści nauczania – roczne plany nauczania

Planowanie pracy pozwala na ujęcie **wszystkich treści podstawy programowej** w procesie dydaktycznym przy przechodzeniu od systemu łączonego do rozdzielnego.

Projektując treści na łączonych lekcjach, nauczyciel szuka spójności: w omawianiu tekstów o podobnej tematyce, w omawianiu tekstów tego samego autora, w omawianym problemie, w doborze metod. I tak w tym samym czasie uczniowie, w zależności od połączenia klas, pracują nad projektem; piszą sprawdziany, zadania klasowe; omawiają tę samą lekturę z listy nieobowiązkowej, tak by móc w kolejnych latach omówić inną (nauczyciel ma możliwość wyboru spośród wielu pozycji nieobowiązkowych); pracują nad ortografią; omawiają te same treści gramatyczne ze stopniowaniem trudności dla starszej klasy; pracują nad inscenizacją, adaptacją teatralną; omawiają treści z zakresu edukacji medialnej, teatralnej, czytelniczej, regionalnej. Program „Ale my mamy skrzydła” proponuje podział treści na pięć tematycznych wątków, na każdy wątek przeznacza się około 5–6 tygodni. Tematyka wątków jest podobna w każdej klasie, co jest pomocne przy omawianiu zagadnień na wspólnych zajęciach. W programie zaznaczono treści omawiane w ten sposób: dla klasy młodszej – wprowadzenie nowych wiadomości; dla starszej – powtórzenie i uzupełnienie, ale też doskonała okazja do bycia tutorem dla młodszych uczniów. W szczegółowych treściach program nie narzuca tekstów

⁵ Rozporządzenie MEN z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli. Na podstawie art. 111 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59).

literackich – oprócz obowiązkowych, zapisanych w podstawie programowej – ponieważ nie jest dedykowany konkretnemu podręcznikowi. Nauczyciel sam zdecyduje, czy omówi zagadnienia na podstawie podręczników (jeśli tak, to na jakich) i co zaproponuje uczniom do czytania.

II. CELE KSZTAŁCENIA

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Kształcenie literackie i kulturowe

1. Wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury.
2. Znajomość wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz umiejętność mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.
3. Kształtowanie umiejętności uczestniczenia w kulturze polskiej i europejskiej, szczególnie w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym.
4. Rozwijanie zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami.
5. Kształcenie postawy szacunku dla przeszłości i tradycji literackiej jako podstawy tożsamości narodowej.
6. Poznawanie wybranych dzieł wielkich pisarzy polskich w kontekście podstawowych informacji o epokach, w których tworzyli (zwłaszcza w klasach VII i VIII).
7. Rozwijanie zainteresowania kulturą w środowisku lokalnym i potrzeby uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych.

II. Kształcenie językowe

1. Rozwijanie rozumienia wartości języka ojczystego oraz jego funkcji w budowaniu tożsamości osobowej ucznia oraz wspólnot: rodzinnej, narodowej i kulturowej.
2. Rozwijanie rozumienia twórczego i sprawczego charakteru działań językowych oraz formowanie odpowiedzialności za własne zachowania językowe.
3. Poznawanie podstawowych pojęć oraz terminów służących do opisywania języka i językowego komunikowania się ludzi.
4. Kształcenie umiejętności porozumiewania się (słuchania, czytania, mówienia i pisania) w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych, w tym także z osobami doświadczającymi trudności w komunikowaniu się.
5. Kształcenie umiejętności poprawnego mówienia oraz pisania zgodnego z zasadami ortofonii oraz pisowni polskiej.
6. Rozwijanie wiedzy o elementach składowych wypowiedzi ustnych i pisemnych oraz ich funkcjach w strukturze tekstów i w komunikowaniu się.

III. Tworzenie wypowiedzi

1. Usprawnianie czynności fonacyjnych, artykulacyjnych i prozodycznych uczniów.
2. Rozwijanie umiejętności wypowiadania się w określonych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych.

3. Kształcenie umiejętności wygłaszania, recytacji i interpretacji głosowej tekstów mówionych, doskonalenie dykcji i operowania głosem.
4. Rozpoznawanie intencji rozmówcy oraz wyrażanie intencji własnych, rozpoznawanie języka jako działania (akty mowy).
5. Rozwijanie umiejętności stosowania środków stylistycznych i dbałości o estetykę tekstu oraz umiejętności organizacji tekstu.
6. Poznawanie podstawowych zasad retoryki, w szczególności argumentowania, oraz rozpoznawanie manipulacji językowej.
7. Rozbudzanie potrzeby tworzenia tekstów o walorach estetycznych i podejmowania samodzielnych prób literackich.

IV. Samokształcenie

1. Rozwijanie szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.
2. Rozwijanie umiejętności samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania.
3. Rozwijanie umiejętności rzetelnego korzystania ze źródeł wiedzy, w tym stosowania cudzysłowu, przypisów i odsyłaczy, oraz szacunku dla cudzej własności intelektualnej.
4. Kształcenie nawyków systematycznego uczenia się oraz porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.
5. Zachęcanie do rozwijania swoich uzdolnień przez udział w różnych formach poszerzania wiedzy, na przykład w konkursach, olimpiadach przedmiotowych i wykładach, oraz rozwijanie umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy.
6. Rozwijanie umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną w poszukiwaniu, porządkowaniu i wykorzystywaniu pozyskanych informacji.

Cele kształcenia – szczegółowe treści kształcenia z odniesieniami do podstawy programowej i przewidywane osiągnięcia

Kolorem czerwonym oznaczono treści na lekcjach łączonych w klasach IV–V

Kolorem niebieskim oznaczono treści na lekcjach łączonych w klasach VI–VII

Kolorem zielonym oznaczono treści dodatkowe

Klasa IV

I. W DOMU I W SZKOLE

Kształcenie literackie i kulturowe: podmiot liryczny/osoba mówiąca w wierszu, adresat wiersza, językowe środki wyrazu: porównanie i jego funkcja w utworze, bohater literacki – główny i drugoplanowy, wątek główny i poboczny, narrator.

Kształcenie językowe: synonim/wyraz bliskoznacznym, **czasownik i jego znaczenie, odmiana przez osoby, liczby, czasy i rodzaje, forma osobowa i nieosobowa czasownika (bezokolicznik), formy proste i złożone czasownika w czasie przyszłym, pisownia bezokoliczników, pisownia wyrazów z rz i ż.** **Tworzenie wypowiedzi:** opis przedmiotu.

Samokształcenie: głośne i ciche czytanie, korzystanie z zasobów bibliotecznych, korzystanie ze słownika wyrazów bliskoznacznym, opracowanie notatki.

Lektury obowiązkowe: Jean-Jacques Sempé, René Goscinny *Mikołajek*, wybrane wiersze Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Joanny Kulmowej, Juliana Tuwima. **Teksty dodatkowe:** Andrzej Maleszka *Magiczne drzewo* (fragmenty lektury uzupełniającej z listy MEN) i inne wybrane przez nauczyciela, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozpoznaje czytany utwór jako (...) opowiadanie (...) oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3), zna i rozpoznaje w tekście literackim (...) porównanie (...) oraz określa jego funkcję (I.1.4), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), wskazuje w utworze bohaterów (...) oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne (I.1.18), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury (I.2.8), identyfikuje tekst jako komunikat (II.3.1), identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (II.3.2), rozróżnia synonimy (...) rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach (II.2.8), rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (...) określa ich funkcje w tekście (II.1.1.), odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2.), dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi (...) rozpoznaje bezosobowe formy czasownika: formy zakończone na *-no, -to*, konstrukcje z *się*; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście (II.1.3), rozpoznaje formy (...) liczby, osoby, czasu (...) czasownika (...) oraz określa ich funkcje w wypowiedzi (II.1.3), stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6), pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) opis, tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz online) (IV.4), korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych (IV.5), doskonali

ciche i głośne czytanie (IV.1), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3), poznaje życie kulturalne swojego regionu (IV.8), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2).

II. WŚRÓD PRZYJACIÓŁ

Kształcenie literackie i kulturowe: bohater literacki, narrator, środki wyrazu w wierszu: rym, literackie środki wyrazu: ożywienie i jego funkcja w utworze, historia i budowa książki, osoby biorące udział w powstawaniu książki, opowiadanie jako gatunek, cechy opowiadania, podmiot liryczny/osoba mówiąca w wierszu, adresat wiersza, językowe środki wyrazu, porównanie i jego funkcja w utworze. **Kształcenie językowe:** przymiotnik i jego znaczenie, odmiana przymiotnika przez przypadki, liczby i rodzaje, formy rodzaju męsko- i niemęskoosobowego przymiotnika, pisownia wyrazów wielkimi literami, pisownia tytułów, zastosowanie cudzysłowu, cudzysłów a kursywa, synonim/wyraz bliskoznaczny, pisownia wyrazów z ó i u. **Tworzenie wypowiedzi:** różne formy notatek, opis postaci, opis przedmiotu. **Samokształcenie:** sposoby korzystania ze zbiorów bibliotecznych, budowa karty katalogowej, zasady zachowania się w bibliotece, głośne i ciche czytanie, korzystanie z zasobów bibliotecznych, korzystanie ze słownika wyrazów bliskoznacznych, opracowanie notatki.

Lektury obowiązkowe: Jan Brzechwa *Akademia Pana Kleksa*, wybrane wiersze Anny Kamieńskiej, Joanny Kulmowej, Juliana Tuwima, Jana Twardowskiego i inne wybrane przez nauczyciela, kolędy.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1), rozpoznaje czytany utwór jako (...) opowiadanie (...) oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3), rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym (...) rym (I.1.6), zna i rozpoznaje w tekście literackim: ożywienie, porównanie (...) oraz określa jego funkcję (I.1.4), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), charakteryzuje (...) narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9), wskazuje w utworze bohaterów (...) oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4), odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych (I.2.5), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury (I.2.8), rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (...) określa ich funkcje w tekście (II.1.1), odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2.), rozpoznaje formy przypadków, liczby (...) i rodzaju gramatycznego (...) przymiotnika (II.1.3), dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi (...) rozpoznaje bezosobowe formy czasownika: formy zakończone na *-no*, *-to*, konstrukcje

z się; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście (II.1.3), rozpoznaje formy (...) liczby, osoby, czasu (...) czasownika (...) oraz określa ich funkcje w wypowiedzi (II.1.3), poprawnie stopniuje przymiotniki (...) rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach (II.1.7), stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6), pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: (...) cudzysłowu (II.4.2), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3), redaguje notatki (III.2.4), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) opis (III.2.1), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz online) (IV.4), rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań (IV.9).

III. WŚRÓD BAŚNIOWYCH BOHATERÓW

Kształcenie literackie i kulturowe: baśń jako gatunek, cechy i przesłanie baśni, postacie i wydarzenia fantastyczne i realistyczne w utworze literackim. **Kształcenie**

językowe: przyimek i jego rola w wypowiedzi, wyrażenie przyimkowe, spójnik i jego funkcja w wypowiedzi, użycie przecinków z wybranymi spójnikami, pisownia wyrazów z *ch* i *h*. **Tworzenie wypowiedzi:** opowiadanie twórcze, zaproszenie.

Samokształcenie: korzystanie z biblioteki, ciche i głośne czytanie, korzystanie ze słownika wyrazów bliskoznacznych, odczytanie informacji z plakatu teatralnego, sporządzanie notatki.

Lektury obowiązkowe: Aleksander Puszkina *Bajka o rybaku i rybce*, Charles Perrault *Kopciuszek* i inne wybrane baśnie polskie i europejskie, wybrane wiersze Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Joanny Kulmowej, Clive Staplesa Lewisa *Opowieści z Narnii. Lew, czarownica i stara szafa*. **Teksty dodatkowe:** Selma Lagerlöf *Cudowna podróż*, utwory wybrane przez nauczyciela, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1), rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2), rozpoznaje czytany utwór jako baśń (...) oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), wskazuje w utworze bohaterów (...) oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp,

rozwiniecie, zakonczenie) (I.2.4), rozumie swoistosc tekstow kultury przynaleznych do literatury (I.2.8), odnosi treści tekstow kultury do własnego doświadczenia (I.2.11), rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (...) określa ich funkcje w tekście (II.1.1), odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2), pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: (...) przecinka (II.4.2), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) opowiadania (twórcze) (...) zaproszenie (III.2.1), tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji (III.2.7), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz online) (IV.4), korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego (...) (IV.5), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2).

IV. W WIELKIEJ OJCZYŹNIE

Kształcenie literackie i kulturowe: patriotyzm, hymn państwowy, polskie symbole narodowe, legenda i jej cechy gatunkowe, wydarzenia i postacie realistyczne oraz fantastyczne, środki wyrazu w poezji (rytm), dialog i monolog, elementy spektaklu teatralnego, ludzie teatru. **Kształcenie językowe:** przysłówek jako nieodmienna część mowy, pisownia partykuły *nie* z różnymi częściami mowy. **Tworzenie wypowiedzi:** ramowy i szczegółowy plan wydarzeń do tekstu literackiego. **Samokształcenie:** korzystanie z biblioteki, wzorcowe odczytanie fragmentów lektury, wyszukiwanie informacji o legendzie związanej z zamieszkiwanym regionem, redagowanie notatki. **Lektury obowiązkowe:** Adam Mickiewicz *Pani Twardowska* oraz *Pan Tadeusz*, wybrane podania i legendy polskie, w tym o Lechu, Piaście, Kraku i Wandzie, wybrane wiersze Władysława Bełzy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego oraz pieśni i piosenki patriotyczne. **Teksty dodatkowe:** inne legendy i teksty wybrane przez nauczyciela, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2), rozpoznaje czytany utwór jako (...) legendę (...) oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3), rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź (I.1.6), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze (I.1.8), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14), określa

doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury, teatru (I.2.8), wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka) (I.2.9), odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11), rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (...) określa ich funkcje w tekście (II.1.1), odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2), poprawnie stopniuje (...) przysłówki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach (I.1.7), pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), dokonuje selekcji informacji (III.1.4), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) opis (III.2.1), tworzy plan odtwórczy (...) tekstu (III.2.3), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz online) (IV.4), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), poznaje życie kulturalne swojego regionu (IV.8).

V. RADOŚĆ I ZABAWA

Kształcenie literackie i kulturowe: znaczenie dosłowne i przenośne w utworze literackim, zdrobnienia i zgrubienia, **budowa utworu poetyckiego: refren, elementy dzieła filmowego, gatunki filmowe, ludzie kina, historia i cechy komiksu.** **Kształcenie językowe:** główne części **zdania: podmiot i orzeczenie, zdanie a równoważnik zdania, pisownia nazw geograficznych wielką literą, małą litera w nazwach mieszkańców dzielnic, regionów, miast i wsi, przecinek w zdaniu pojedynczym, antonim/wyraz przeciwstawny, grupa podmiotu i grupa orzeczenia, zdanie pojedyncze i złożone, wymiana głosek a pisownia wyrazów z ó i u, rz i ż, ch i h, przecinek w zdaniu złożonym** **Tworzenie wypowiedzi:** uczestnictwo w rozmowie, zapisywanie dialogu, podziękowanie, ogłoszenie. **Samokształcenie:** ciche i głośne czytanie, zredagowanie notatki, korzystanie ze słowników języka polskiego, korzystanie z biblioteki, odczytanie fragmentów komiksu z podziałem na role, redagowanie notatki z lektury, wyszukiwanie informacji o ulubionym filmie.

Lektury obowiązkowe: Janusz Christa *Kajko i Kokosz. Szkoła latania*, wybrane wiersze Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Joanny Kulmowej, Adama Mickiewicza. **Teksty dodatkowe:** Roald Dahl *Charlie i fabryka czekolady*, tekst

informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy i inne utwory wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1), rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2), zna i rozpoznaje w tekście literackim: (...) zdrobnienie, zgrubienie (...) oraz określa ich funkcje (I.1.4), rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie (I.1.6), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcję w utworze (I.1.8), wskazuje w utworze bohaterów (...) oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14), objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w utworach literackich (I.1.15), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.18), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze (I.1.20), identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4), charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne dla niego cechy (I.2.7), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury i filmu (I.2.8), wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska, muzyka); wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu (...)) (I.2.9), odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11), świadomie i z uwagą odbiera filmy (...) zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży (I.2.13), nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie (...)), określa ich funkcje (II.1.8), rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie (...) równoważniki zdań, rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej (II.1.12), przekształca konstrukcje zdaniowe, np. (...) zdania w równoważniki zdań i odwrotnie (II.1.13), pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: (...) przecinka (II.4.2), identyfikuje tekst jako komunikat (II.3.1), uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens (III.1.1), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) dialog, zaproszenie (III.2.1), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje

informacje, korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3), korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego (...) (IV.5).

KLASA V

I. RAZEM W SZKOLE I NA PODWÓRKU

Kształcenie literackie i kulturowe: podmiot liryczny, epitet, rym, bohater literacki (główny i drugoplanowy), wątek główny i poboczny, narrator, nowela jako gatunek, cechy noweli – punkt kulminacyjny, porównanie, przenośnia i jej funkcja w utworze, dialog i monolog, adresat wiersza. **Kształcenie językowe:** typy komunikatów: tekst literacki, informacyjny i reklamowy, rodzaje głosek: dźwięczne i bezdźwięczne, ustne i nosowe, spółgłoski twarde i miękkie, **czasownik, formy niesobowe czasownika zakończone na -no, -to, konstrukcje z się, tryby czasownika, pisownia czasowników z częstką -by, pisownia wyrazów z ą, ę, om, on, em, en,** wykrzyknik, synonim i antonim, wyrazy wieloznaczne, rzeczownik, nazwy własne i pospolite, nieregularna odmiana rzeczownika, przymiotnik, stopniowanie przymiotnika: proste i opisowe, regularne i nieregularne, interpunkcja w dialogach. **Tworzenie wypowiedzi:** **opowiadanie twórcze z dialogiem,** dedykacja, sprawozdanie z wycieczki, SMS, e-mail. **Samokształcenie:** korzystanie z biblioteki, wzorcowe odczytanie fragmentów lektury, redagowanie notatki.

Lektury obowiązkowe: Adam Mickiewicz *Przyjaciele* oraz *Powrót taty*, Bolesław Prus *Katarynka*, wybrane wiersze Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Joanny Kulmowej, Adama Mickiewicza, Leopolda Staffa, Juliana Tuwima, Jana Twardowskiego. **Teksty dodatkowe:** Frances Hodgson Burnett *Tajemniczy ogród*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy i inne teksty wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1), zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię (...) oraz określa jego funkcję (I.1.3), rozpoznaje czytany utwór jako (...) nowelę (...) oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.4), omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym (...) punktu kulminacyjnego (I.1.5), rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym (...) rym (I.1.6), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze (I.1.8), charakteryzuje podmiot liryczny, narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9), wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13), nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze

oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4), odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych (I.2.5), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury (I.2.8), identyfikuje tekst jako komunikat; rozróżnia typy komunikatu: informacyjny, literacki, reklamowy (II.3.1), rozumie pojęcia głoska, litera (II.3.5), identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (II.3.2), rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (...), określa ich funkcje w tekście (II.1.1), odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2), dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi (...) rozpoznaje formy czasownika: formy zakończone na *-no*, *-to*, konstrukcje z *się*; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście (II.1.3), rozpoznaje formy (...) trybu (...) czasownika oraz określa ich funkcje w wypowiedzi (II.1.4), poprawnie stopniuje przymiotniki (...) rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach (II.1.7), pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: (...) znaku wykrzyknika (II.4.2), rozróżnia synonimy, antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach (II.2.8), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), zna zasady budowania akapitów (III.1.5), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, opowiadanie (twórcze (...)), dedykacja, sprawozdanie (III.2.1), rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. e-mail, SMS) i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując zasady etykiety językowej (III.2.6), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz online) (IV.4), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcionuje informacje (IV.3).

II. CO JEST WAŻNE?

Kształcenie literackie i kulturowe: powieść jako gatunek: **narrator, świat przedstawiony**, akcja, wątek główny i poboczny, odmiany powieści. **Kształcenie językowe:** **liczebnik i jego znaczenie, odmiana liczebników przez osoby, liczby i rodzaje, podział na liczebniki główne i porządkowe, wielowyrzowe liczebniki**, ludzie telewizji, cechy programu telewizyjnego, pisownia wyrazów z *ó* i *u*, kropka a liczby, zapisywanie dat. **Tworzenie wypowiedzi:** sprawozdanie z filmu i spektaklu. **Samokształcenie:** korzystanie z biblioteki, korzystanie ze słownika synonimów, ciche i głośne czytanie, zebranie informacji niezbędnych do napisania sprawozdania.

Lektury obowiązkowe: Ferenc Molnár *Chłopczy z Placu Broni*, wybrane wiersze Władysława Bełzy, Anny Kamieńskiej, Czesława Miłosza, Leopolda Staffa, Jana

Twardowskiego. **Teksty dodatkowe:** Ewa Nowak *Pajaczek na rowerze*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub inny tekst wybrany przez nauczyciela, *kolędy*.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego (...) w poezji (I.1.1), rozpoznaje czytany utwór jako (...) powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści i opowiadania – obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe, fantasy (I.1.3), rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie (I.1.6), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4), odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych (I.2.5), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury (I.2.8), rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (...) określa ich funkcje w tekście (II.1.1.), odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II. 1.2.), rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby (...) i rodzaju gramatycznego (...) liczebnika (...) oraz określa ich funkcje w wypowiedzi (II.1.4), stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: (...) sztuk (...) audiowizualnych (I.2.1), wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska, muzyka); wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego) (I.2.2), świadomie i z uwagą odbiera (...) programy telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży (I.2.6), pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje zasady pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki (...) (II.4.2), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), zna zasady budowania akapitów (III.1.5), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) sprawozdanie (z filmu, spektaklu (...)) (III.2.1), wygłasza z pamięci tekst, ze zrozumieniem oraz odpowiednią intonacją, dykcją, właściwym akcentowaniem, z odpowiednim napięciem emocjonalnym, z następstwem pauz (III.2.2), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych

oraz online) (IV.4), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3).

III. WŚRÓD BOGÓW I HEROSÓW

Kształcenie literackie i kulturowe: mit i jego cechy, dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów, tekst ikoniczny. **Kształcenie językowe:** związki frazeologiczne, **nieodmienne części mowy: przysłówek, spójnik i przyimek, stopniowanie przysłówka: proste i opisowe, regularne i nieregularne, pisownia wyrazów z ch i h.** **Tworzenie wypowiedzi:** opis obrazu. **Samokształcenie:** korzystanie z biblioteki, redagowanie notatki, korzystanie ze słownika frazeologicznego i encyklopedii.

Lektury obowiązkowe: Wybrane mity greckie, w tym mit o powstaniu świata oraz mity o Prometeuszu, Syzyfie, Demeter i Korze, Dedalu i Ikarze, Heraklesie, Tezeuszu i Ariadnie, Orfeuszu i Eurydyce. **Lektury uzupełniające:** Brandon Mull *Baśniobór*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub inne teksty wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1), rozpoznaje czytany utwór jako (...) mit (...) oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13), nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14), objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w utworach literackich (I.1.15), rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi (II.2.4), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury (...) sztuk plastycznych (I.2.8), odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11), dokonuje odczytania tekstów poprzez przekład intersemiotyczny (np. rysunek (...)) (I.2.12), rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, dostrzega ich bogactwo, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach (II.2.5), rozpoznaje w wypowiedziach części mowy ((...) przysłówek (...) przyimek, spójnik (...)), określa ich funkcje w tekście (II.1.1), odróżnia części mowy odmienne od nieodmienne (II.1.2), poprawnie stopniuje (...) przysłówki, rozumie ich rolę w opisie świata oraz używa we właściwych kontekstach (II.1.7), pisze poprawnie pod względem

ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), zna zasady budowania akapitów (III.1.5), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) opis (III.2.1), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz online) (IV.4), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3), korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych (IV.5), zwraca uwagę na typy definicji językowych, określa ich swoistość (IV.6).

IV. A TO POLSKA!

Kształcenie literackie i kulturowe: patriotyzm, hymn państwowy, polskie symbole narodowe, **legenda i jej cechy gatunkowe, wydarzenia i postacie realistyczne oraz fantastyczne, środki wyrazu w poezji – rytm, dialog i monolog, elementy spektaklu teatralnego, ludzie teatru.** **Kształcenie językowe:** przysłówek jako nieodmienna część mowy, **pisownia partykuły nie z różnymi częściami mowy.** **Tworzenie wypowiedzi:** ramowy i szczegółowy plan wydarzeń do tekstu literackiego. **Samokształcenie:**

korzystanie z biblioteki, wzorcowe odczytanie fragmentów lektury, wyszukiwanie informacji o legendzie związanej z zamieszkiwanym regionem, redagowanie notatki.

Lektury obowiązkowe: Adam Mickiewicz *Powrót taty* oraz *Pan Tadeusz*, Juliusz Słowacki *W pamiętniku Zofii Bobrówny*, wybrane podania i legendy polskie, w tym o Lechu, Piaście, Kraku i Wandzie, wybrane wiersze Władysława Bełzy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza oraz pieśni i piosenki patriotyczne. **Teksty dodatkowe:** inne legendy i teksty wybrane przez nauczyciela, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (...) (I.1.1), zna i rozpoznaje w tekście literackim: (...) przenośnię (...) zdrobnienie, zgrubienie (...) oraz określa ich funkcje (I.1.4), rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie (I.1.6), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1), określa temat i główną myśl

tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury (I.2.8), rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie ich funkcje w tekście (II.2.6), oddziela temat fleksyjny od końcówki (II.1.4), pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: (...) dwukropka, zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), zna zasady budowania akapitów (III.1.5), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) opis (III.2.1), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz online) (IV.4), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3).

V. PIĘKNO ŚWIATA

Kształcenie literackie i kulturowe: rymy dokładne i niedokładne, **wyrazy dźwiękonaśladowcze i ich funkcja w utworze**, dziennik jako gatunek, cechy dziennika, **ludzie radia, elementy słuchowiska radiowego. Kształcenie językowe:** dopełnienie i okolicznik jako określenia czasownika, sposoby wyrażania dopełnienia i okolicznika, pytania, funkcja w zdaniu, zdania złożone współrzędnie i podrzędnie, **pisownia wyrazów małą i wielką literą, przecinek w zdaniu złożonym. Tworzenie wypowiedzi:** plan wypowiedzi, **opowiadanie odtwórcze, twórcze. Samokształcenie:** korzystanie z biblioteki, ciche i głośne czytanie, redagowanie notatki, wyszukiwanie w Internecie informacji o znanych podróżnikach.

Lektury obowiązkowe: Wybrane wiersze Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Zbigniewa Herberta, Anny Kamieńskiej, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Leopolda Staffa, Juliana Tuwima, Jana Twardowskiego oraz pieśni i piosenki patriotyczne. **Teksty dodatkowe:** Lucy Maud Montgomery *Ania z Zielonego Wzgórza* lub inne utwory literackie i teksty kultury wybrane przez nauczyciela, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1), rozpoznaje czytany utwór jako (...) dziennik (...) oraz określa jego cechy gatunkowe (I.1.3), zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobnienie, zgrubienie, uosobienie, ożywienie (...) powtórzenie (...) oraz określa jego funkcję (I.1.4), rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab w wersie (I.1.6), opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11),

określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4), rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury (...) (I.2.8), odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11), świadomie i z uwagą odbiera (...) programy radiowe (...) zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży (III.2.13), nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik), określa ich funkcje (II.1.8), rozpoznaje w tekście typy wypowiedzi: zdanie pojedyncze, zdania złożone (podrzędnie i współrzędnie) (...) rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej (II.1.12), pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: (...) przecinka (II.4.2), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), zna zasady budowania akapitów (III.1.5), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) opowiadanie odtwórcze (III.2.1), tworzy plan odtwórczy (...) tekstu (III.2.4), opowiada o przeczytany tekście (III.2.5), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3).

KLASA VI

I. JACY JESTEŚMY?

Kształcenie literackie i kulturowe: dedykacja, powieść, cechy powieści – narrator, świat przedstawiony, akcja, wątek, fabuła, odmiany powieści: powieść fantastycznonaukowa, bajka jako gatunek, morał bajki, puenta, uosobienie, ożywienie, odróżnianie faktu od opinii. **Kształcenie językowe:** odmienne części mowy, rzeczownik, czasowniki dokonane i niedokonane, strona czynna i bierna czasownika, liczebniki zbiorowe i ułamkowe, zaimek i jego znaczenie, odmiana zaimka przez przypadki, liczby i rodzaje, podział zaimków ze względu na zastępowaną część mowy, pisownia trudnych form czasowników, rzeczowników i przymiotników, zdanie i równoważnik zdania, zdania pojedyncze rozwinięte i nierozwinięte, zdania złożone współrzędnie i podrzędnie, przekształcanie zdań złożonych w pojedyncze i odwrotnie, przekształcanie zdań w równoważniki zdań i odwrotnie, zdania oznajmujące, pytające,

rozkazujące, pisownia partykuły *nie* z różnymi częściami mowy, kursywa i cudzośćłów, funkcje wykrzyknika w wypowiedzi, pisownia wyrazów z *ó, u, rz, ż, ch, h*. **Tworzenie wypowiedzi:** sprawozdanie, opis przeżyć wewnętrznych, środki perswazji językowej, charakterystyka. **Samokształcenie:** korzystanie z biblioteki, ciche i głośne czytanie, redagowanie notatki, korzystanie ze słownika poprawnej polszczyzny.

Lektury obowiązkowe: Rafał Kosik *Felix, Net i Nika* oraz *Gang Niewidzialnych Ludzi*, Ignacy Krasicki *Wybrane bajki*. **Teksty dodatkowe:** Stanisław Lem *Bajki robotów*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy i inne teksty wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego (I.1.1.), rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach, ze szczególnym uwzględnieniem ich w prozie (...) fantastycznonaukowej (I.1.3), rozpoznaje czytany utwór jako (...) powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści (I.1.3), zna i rozpoznaje w tekście literackim: (...) anaforę (...) powtórzenie oraz określa ich funkcje (I.1.4), omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu (I.1.5), opowiada o zdarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), charakteryzuje (...) narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9), wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13), nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.18), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (...) i określa ich funkcje w tekście (II.1.1), odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2), dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi, odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych (...) rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście (II.1.3), rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu i rodzaju gramatycznego odpowiednio: rzeczownika (...) liczebnika, czasownika i zaimka oraz określa ich funkcje w wypowiedzi; oddziela temat fleksyjny od końcówki (II.1.4), rozumie konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika, przekształca konstrukcję strony biernej i czynnej i odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi (II.1.5), stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6), pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki (...) znaku zapytania, znaku wykrzyknika (II.4.2), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu

całości myślowej wypowiedzi (III.1.3), zna zasady budowania akapitów (III.1.5), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) sprawozdanie (III.2.1), opowiada o przeczytany tekście (III.2.5), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcionuje informacje (IV.3), korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych (IV.5), zwraca uwagę na typy definicji słownikowych, określa ich swoistość (IV.6).

II. MY I NASZE SPRAWY

Kształcenie literackie i kulturowe: odmiany powieści: powieść detektywistyczna, powieść obyczajowa, **literackie środki wyrazu:** powtórzenie, anafora i ich funkcje w utworze, pytanie retoryczne i jego funkcja w utworze, typy narracji, fikcja literacka, motto, przypowieść i jej cechy, wyrazy dźwiękonaśladowcze i ich funkcja w utworze (powtórzenie), pamiętnik. **Kształcenie językowe:** nieodmienne części mowy – przysłówki, przymyki, spójniki (powtórzenie wiadomości), partykuła jako nieodmienna część mowy, **funkcje partykuły, wykrzyknik jako nieodmienna część mowy, typy zdań złożonych współrzędnie oraz ich wykresy, typy zdań złożonych podrzędnie oraz ich wykresy,** pisownia wyrazów obcych, przecinek w zdaniu złożonym. **Tworzenie wypowiedzi:** opis przeżyć wewnętrznych, teza, hipoteza, argumenty rzeczowe, logiczne, emocjonalne, argument a przykład, budowanie wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym. **Samokształcenie:** korzystanie z biblioteki, ciche i głośne czytanie, redagowanie notatki, korzystanie ze słownika poprawnej polszczyzny.

Lektury obowiązkowe: Biblia – opis stworzenia świata i człowieka, przypowieści o siewcy, talentach, pannach roztropnych, miłosiernym Samarytaninie, wybrane wiersze Zbigniewa Herberta, Anny Kamieńskiej, Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Leopolda Staffa, Jana Twardowskiego. **Teksty dodatkowe:** Marcin Koziół *Skrzynia Władcy Piorunów*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy i inne teksty wybrane przez nauczyciela, **kolędy.**

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego (I.1.1), rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2), rozpoznaje czytany utwór jako (...) przypowieść, powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści (I.1.3), zna i rozpoznaje w tekście literackim: (...) wyrazy dźwiękonaśladowcze (...) oraz określa ich funkcje (I.1.4), omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, motto, puenty, punktu kulminacyjnego (I.1.5), opowiada o zdarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), charakteryzuje (...) narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9), rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze (I.1.10), wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), wskazuje i omawia wątek

główny oraz wątki poboczne (I.1.13), nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.18), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), dokonuje odczytania tekstów poprzez przekład intersemiotyczny (np. rysunek, drama, spektakl teatralny) (I.2.12), rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (...) i określa ich funkcje w tekście (II.1.1), odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2), pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych (II.4.2), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens (III.1.1), zna zasady budowania akapitów (III.1.5), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) opis przeżyć wewnętrznych (III.2.1), tworzy plan (...) twórczy tekstu (III.2.3), opowiada o przeczytany tekście (III.2.5), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3), zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz online) (IV.4), rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji (IV.8), rozwija umiejętność efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań (IV.9).

III. W ŚWIECIE FANTASY

Kształcenie literackie i kulturowe: odmiany powieści: powieść fantasy, funkcje podtytułu. **Kształcenie językowe:** związki wyrazowe w zdaniu: wyraz nadrzędny i wyraz podrzędny, typy związków wyrazowych: rządu, zgody i przynależności, funkcje wyrazów poza zdaniem, **związki frazeologiczne, pisownia q, ę oraz en, em, on, om, użycie dwukropka i nawiasu.** **Tworzenie wypowiedzi:** plan twórczy tekstu.

Samokształcenie: ciche i głośne czytanie, redagowanie notatki na podstawie różnych źródeł informacji, korzystanie ze słownika wyrazów obcych, korzystanie z biblioteki.

Lektury obowiązkowe: John Ronald Reuel Tolkien *Hobbit*, wybrane wiersze Zbigniewa Herberta, Joanny Kulmowej, Adama Mickiewicza. **Teksty dodatkowe:** wybrana powieść Kornela Makuszyńskiego, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub inne teksty wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie (I.1.1), rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2), rozpoznaje czytany utwór jako (...) powieść (...) oraz wskazuje jego cechy gatunkowe;

rozpoznaje odmiany powieści (I.1.3), omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, motto, puenty, punktu kulminacyjnego (I.1.5), opowiada o zdarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), charakteryzuje (...) narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9), rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze (I.1.10), wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12), wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13), nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.18), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w swoich wypowiedziach (II.1.9), rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu, wyróżnia człon nadrzędny i podrzędny oraz typy związków (II.1.10), rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, dostrzega ich bogactwo, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach (II.2.5), pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: (...) dwukropka (...) nawiasu (III.4.2), uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1), dokonuje selekcji informacji (III.1.4), tworzy plan (...) twórczy tekstu (III.2.3), redaguje notatki (III.2.4), opowiada o przeczytanym tekście (III.2.5), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3), rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji (IV.7).

IV. Z POLSKI W ŚWIAT

Kształcenie literackie i kulturowe: odmiany powieści: powieść przygodowa, funkcje tytułu, **literackie środki wyrazu:** apostrofa i jej funkcja w utworze. **Kształcenie językowe:** części zdania, podmiot logiczny i gramatyczny, orzeczenia czasownikowe i imienne, rodzaje przydawek, dopełnienia bliższe i dalsze, rodzaje okoliczników, wykreślenie zdania pojedynczego, wyrazy neutralne i wartościujące, język oficjalny i potoczny, etykieta językowa, ortografia: pisownia wyrazów wielką i małą literą, interpunkcja: przecinek w zdaniu pojedynczym. **Tworzenie wypowiedzi:** dyskusja, list oficjalny. **Samokształcenie:** korzystanie z biblioteki, ciche i głośne czytanie, redagowanie notatki, wyszukanie informacji na temat atrakcji turystycznych zamieszkiwanego regionu.

Lektury obowiązkowe: Henryk Sienkiewicz *W pustyni i w puszczy*, Adam Mickiewicz *Pan Tadeusz* (fragmenty, w tym: opisy, zwyczaje i obyczaje, polowanie i koncert

Wojskiego), wybrane wiersze Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza. **Teksty dodatkowe:** wybrana powieść Alfreda Szklarskiego z cyklu powieści o Tomku Wilmowskim lub inne utwory literackie i teksty kultury wybrane przez nauczyciela, tekst informacyjny, publicystyczny.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie (I.1.1), rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia i wyjaśnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2), rozpoznaje czytany utwór jako (...) powieść (...) oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści (I.1.3), zna i rozpoznaje w tekście literackim: (...) apostrofę (...) oraz określa jej funkcje (I.1.4), omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu, podtytułu, motto, puenty, punktu kulminacyjnego (I.1.5), opowiada o zdarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), charakteryzuje (...) narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9), rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze (I.1.10), wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13), nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14), określa doświadczenia bohaterów literackich i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.17), wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.18), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3), rozumie, czym jest adaptacja utworu literackiego (np. filmowa (...)) (I.2.10), świadomie i z uwagą odbiera filmy (I.2.13), nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik) (II.1.8), wskazuje główne cechy języka mówionego i języka pisanego (II.2.1), posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny (II.2.2), używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej (II.2.3), rozpoznaje słownictwa neutralne i wartościujące, rozumie ich funkcje w tekście (II.2.6), dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi (II.2.7), rozumie, na czym polega grzeczność językowa, i stosuje ją w wypowiedziach (II.3.1), określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi (II.3.3), rozumie, na czym polega etykieta językowa, i stosuje jej zasady (II.3.7), pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: (...) przecinka (III.4.2), zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi (III.3.3), uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens (III.1.1), rozróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji (III.1.2), opowiada o przeczytany tekście (III.2.5), wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1), doskonali

różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3), rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji (IV.7), poznaje życie kulturalne swojego regionu (IV.8).

V. URODA ŚWIATA

Kształcenie literackie i kulturowe: wyrazy wieloznaczne, przysłowia. **Kształcenie**

językowe: litera, głoska, sylaba, akcent i reguły akcentowania wyrazów, pisownia

cząstek *s-*, *z-*, *ws-*, *wz-*, *wes-*, *wez-*, *roz-*, *bez-*, średnik. **Tworzenie wypowiedzi:**

dedykacja. **Samokształcenie:** ciche i głośne czytanie, redagowanie notatki na podstawie różnych źródeł informacji, korzystanie z biblioteki.

Lektury obowiązkowe: wybrane wiersze Jana Brzechwy, Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego, Zbigniewa Herberta, Anny Kamieńskiej, Joanny Kulmowej, Leopolda Staffa, Juliana Tuwima, Jana Twardowskiego. **Teksty dodatkowe:** Rudyard Kipling

Księga dżungli, Karol May *Winnetou* lub inne utwory literackie i teksty kultury wybrane przez nauczyciela, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: omawia

elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1),

rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren,

liczbę sylab w wersie (I.1.6), opowiada o zdarzeniach fabuły oraz ustala kolejność

zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7), charakteryzuje (...) narratora

i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9), wskazuje w utworze bohaterów głównych

i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11), określa tematykę oraz problematykę

utworu (I.1.12), wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13), nazywa

wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14), objaśnia znaczenia dosłowne

i przenośne w tekstach (I.1.15), określa doświadczenia bohaterów literackich

i porównuje je z własnymi (I.1.16), przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia

(I.1.17), wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy

wiedzy o kulturze (I.1.18), wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach (I.1.19), wskazuje

wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.20), wyszukuje

w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2), określa temat i główną

myśl tekstu (I.2.3), rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi;

rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie

wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi (II.2.4), rozumie pojęcie głoska, litera,

syllaba, akcent; zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów (II.3.5), pisze poprawnie

pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1), poprawnie używa

znaków interpunkcyjnych: (...) średnika (III.4.2), zna i stosuje zasady spójności

formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9), uczestniczy w rozmowie na zadany temat

(III.1.1), dokonuje selekcji informacji (III.1.4), tworzy spójne wypowiedzi w następujących

formach gatunkowych: (...) dedykacja (III.2.1), opowiada o przeczytanym tekście (III.2.5),

wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.9), doskonali ciche

i głośne czytanie (IV.1), doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2), korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3).

KLASA VII

I. MIŁOŚĆ NIEJEDNO MA IMIĘ

Kształcenie literackie i kulturowe: rodzaje literackie – dramat, cechy i budowa: akt, scena, tekst główny i poboczny, monolog, dialog, neologizm, eufemizm, inwokacja, symbol i alegoria, pytanie retoryczne, ironia, analiza i interpretacja obrazu. **Kształcenie językowe:** samogłoski i spółgłoski, sylaba, dzielenie wyrazów, upodobnienia i uproszczenia fonetyczne, pisownia wyrazów z ą i ę. **Tworzenie wypowiedzi:** komponowanie i redagowanie tekstu. **Samokształcenie:** wyszukanie dodatkowych tekstów zgodnych z tematyką rozdziału, systematyczne pogłębianie wiedzy, krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat.

Lektury obowiązkowe: Juliusz Słowacki *Balladyna*, Antoine de Saint-Exupéry *Mały Książę*, wybrane wiersze Bolesława Leśmiana. **Teksty dodatkowe:** Henryk Sienkiewicz *Krzyżacy*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub inne wybrane przez nauczyciela teksty.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat, określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1), wskazuje elementy dramatu (rodzaj): akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog (I.1.3), rozpoznaje w tekście literackim: neologizm, eufemizm (...) inwokację, symbol, alegorię i określa ich funkcje (I.1.4), zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach oraz określa jej funkcje (I.1.6), określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami (...) etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. (...) historycznoliteracki, kulturowy (I.1.11), interpretuje dzieła sztuki (obraz (...)) (I.2.3), określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6), znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7), określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6), rozumie pojęcie głoska, litera, sylaba (...) (II.3.5, kl. IV–VI), rozumie mechanizm upodobień fonetycznych, uproszczeń grup spółgłoskowych i utraty dźwięczności w wygłosie; rozumie rozbieżności między mową a pismem (II.1.1), wykorzystuje wiedzę o różnicach w pisowni samogłosek ustnych i nosowych, spółgłosek twardych i miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych (II.4.3), pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1), funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz

rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1), gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2), tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych) (III.1.3), rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2), rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.7), rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.8).

II. WSZYSTKIE BARWY ŻYCIA

Kształcenie literackie i kulturowe: rodzaje literackie – liryka: cechy, odmiany liryki, gatunki literackie: fraszka, pieśń, tren. **Kształcenie językowe:** akcent, pisownia zakończeń rzeczowników *-i, -ii, -ij*, pisownia wyrazów z *ą, ę, om, on, em, en*, języki środowiskowe i zawodowe, dialekty i gwary, style, cechy tekstów reklamowych.

Tworzenie wypowiedzi: różne rodzaje opisów – sztuki, przeżyć, sytuacji, opinie.

Samokształcenie: wskazanie źródeł wykorzystanych informacji, przygotowanie informacji o twórczości Jana Kochanowskiego, przedstawienie rezultatów pracy, systematyczne pogłębianie wiedzy, krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat.

Lektury obowiązkowe: Jan Kochanowski – wybór fraszek, pieśni i trenów, w tym *Tren I, Tren V, Tren VII i Tren VIII*, wybrane wiersze Bolesława Leśmiana. **Teksty dodatkowe:** Éric-Emmanuel Schmitt *Oskar i pani Róża*, Nancy H. Kleinbaum *Stowarzyszenie Umarłych Poetów*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub inne teksty wybrane przez nauczyciela, kolędy.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat, określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1), rozróżnia gatunki (...) liryki (...) w tym: fraszka, pieśń, tren (...) i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), zna pojęcie komizmu, rozpoznaje jego rodzaje w tekstach oraz określa ich funkcje (I.1.5), określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi (...) religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze (I.1.10), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny (...) historycznoliteracki (I.1.11), rozumie pojęcie (...) akcent; zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów (II.3.5, kl. IV–VI), rozumie i stosuje zasady dotyczące wyjątków od reguły polskiego akcentu (II.1.7), wykorzystuje wiedzę o różnicach w pisowni samogłosek ustnych i nosowych (II.4.3), gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2), tworzy wypowiedź, stosując

odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych) (III.1.3), rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1), rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.6), rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.7), rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.8).

III. I ŚMIECH NIEKIEDY MOŻE BYĆ NAUKĄ

Kształcenie literackie i kulturowe: gatunki literackie: satyra, komedia, analiza i interpretacja rzeźby, gatunki publicystyczne: wywiad. **Kształcenie językowe:** czasownik, typy imiesłowów, imiesłowowy równoważnik zdania, ortografia: pisownia części *nie* z imiesłowami. **Tworzenie wypowiedzi:** charakterystyka, wywiad.

Samokształcenie: wskazanie źródeł wykorzystanych informacji, przygotowanie prezentacji, przedstawienie rezultatów swojej pracy, systematyczne pogłębianie wiedzy, ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat.

Lektury obowiązkowe: Ignacy Krasicki *Żona modna*, Aleksander Fredro *Zemsta*.

Teksty dodatkowe: Wybrana powieść kryminalna Agathy Christie, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat, określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1), rozróżnia gatunki epiki, liryki i dramatu, w tym: (...) komedia (...) i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), zna pojęcie komizmu, rozpoznaje jego rodzaje w tekstach oraz określa ich funkcje (I.1.5), określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi (...) religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze (I.1.10), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny (...) historycznoliteracki, kulturowy (I.1.11), interpretuje dzieła sztuki ((...) rzeźba) (I.2.3), określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6), wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego (II.2.1), dostrzega różnice między literaturą piękną a (...) publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa (I.2.4), znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7), odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych, rozpoznaje bezosobowe formy czasownika: formy zakończone na *-no*, *-to*, konstrukcje z *się* (II.1.3, kl. IV–VI), rozumie konstrukcje strony biernej i czynnej czasownika (II.1.5, kl. IV–VI), rozpoznaje imiesłowy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany, poprawnie stosuje

imiestłowy równoważnik zdania i rozumie jego funkcje; przekształca go na zdanie złożone i odwrotnie (II.1.4), zna zasady (...) pisowni partykuły *nie* z różnymi częściami mowy (II.4.4), gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2), tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych) (III.1.3), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) wywiad (III.2.1), rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1), rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.6), rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.7), rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.8).

IV. ACH, CI ROMANTYCY

Kształcenie literackie i kulturowe: rodzaje literackie: epika (cechy, świat przedstawiony, narrator, fabuła), gatunki literackie: sonet, ballada, analiza i interpretacja grafiki. **Kształcenie językowe:** zdanie złożone, typy zdań złożonych podrzędnie i współrzędnie, przecinek w wypowiedzeniu złożonym, wypowiedzenie wielokrotnie złożone, mowa zależna i niezależna, zasady cytowania cudzych tekstów, stosowanie przecinka w wypowiedzeniu wielokrotnie złożonym, tworzenie i budowa słowotwórcza wyrazów, rodzina wyrazów – wyraz podstawowy i wyrazy pochodne, pisownia kłopotliwych przyrostków i przedrostków w wyrazach złożonych. **Tworzenie wypowiedzi:** wypowiedź argumentacyjna, rozprawka, opowiadanie, dyskusja, wywiad. **Samokształcenie:** zebranie informacji o historii swojego regionu, systematyczne pogłębianie wiedzy, ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat.

Lektury obowiązkowe: Adam Mickiewicz *Reduta Ordoña*, *Śmierć Pułkownika*, *Świtezianka*, *Stopy akerskie*, *Dziady cz. II*. **Teksty dodatkowe:** Wybrane ballady Adama Mickiewicza, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy, inne teksty wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozpoznaje rodzaje literackie: (...) liryka, epika, dramat (...) określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1), rozróżnia gatunki epiki, dramatu i liryki, w tym: (...) sonet, ballada, dramat (...) i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), zna pojęcie komizmu, rozpoznaje jego rodzaje w tekstach oraz określa ich funkcje (I.1.5), określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi (...) religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze (I.1.10), wykorzystuje

w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy (I.1.11), interpretuje dzieła sztuki ((...) grafika (...)) (I.2.3), określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6), rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone (II.1.5), odróżnia mowę zależną i niezależną, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie (II.1.6), poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne (II.4.2), funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1), gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2), tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych) (III.1.3), wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych (III.1.4), odróżnia przykład od argumentu (III.1.5), przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego (III.1.6), zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7), dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów (III.2.4), rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1), rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2), uczestniczy w projektach edukacyjnych (np. tworzy różnorodne prezentacje (...)) (IV.4), rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.6).

V. W OJCZYŹNIE

Kształcenie literackie i kulturowe: gatunki literackie: epopeja, porównanie homeryckie, rodzaje literackie – epika: cechy, świat przedstawiony, narrator, fabuła, gatunki literackie: nowela (powtórzenie i uzupełnienie wiadomości). **Kształcenie językowe:** treść i zakres znaczeniowy wyrazu, homonimy, synonimy i antonimy, neologizmy, archaizmy i kolokwializmy, wyrazy wieloznaczne, zdanie złożone, typy zdań złożonych podrzędnie i współrzędnie, przecinek w wypowiedzeniu złożonym.

Tworzenie wypowiedzi: recenzja, sprawozdanie z filmu, z lektury, ze spektaklu (powtórzenie i uzupełnienie wiadomości z zakresu tworzenia wypowiedzi), wypowiedź argumentacyjna.

Samokształcenie: wyszukanie informacji o dawnych polskich obyczajach (w odniesieniu do lektury), opracowanie recenzji na podstawie ekranizacji *Pana Tadeusza*, przedstawienie rezultatów swojej pracy, systematyczne pogłębianie wiedzy, krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat.

Lektury obowiązkowe: Adam Mickiewicz *Pan Tadeusz*, *Reduta Ordoña*, *Śmierć Pułkownika*, Henryk Sienkiewicz *Latarnik*, Cyprian Norwid *Moja piosenka II*, wybrane wiersze Cypriana Norwida, Wisławy Szymborskiej, Kazimierza Wierzyńskiego. **Teksty**

dodatkowe: tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub inne teksty wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozpoznaje rodzaje literackie: epika (...) określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1), rozróżnia gatunki epiki (...) i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi (...) etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze (I.1.10), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy (I.1.11), rozpoznaje w tekście typy wypowiedzi: (...) zdania złożone (podrzędnie i współrzędnie) (II.1.12, kl. IV–VI), funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1), gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2), tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych oraz stosuje rytm akapitowy (przeplatanie akapitów dłuższych i krótszych) (III.1.3), wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych (III.1.4), odróżnia przykład od argumentu (III.1.5), przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego (III.1.6), zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7), rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi (III.1.9), rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2), uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie (IV.3), rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.7), rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.8).

KLASA VIII

I. NIEPOKÓJ NASZYCH MYŚLI

Kształcenie literackie i kulturowe: gatunki literackie: powieść, gatunki dziennikarskie: reportaż, wywiad, artykuł. **Kształcenie językowe:** polszczyzna oficjalna i nieoficjalna, norma wzorcowa i użytkowa, perswazja a manipulacja.

Tworzenie wypowiedzi: perswazja, rozprawka, opowiadanie. **Samokształcenie:** zebranie informacji o wolontariacie w miejscowości zamieszkania, udział w konkursach, systematyczne pogłębianie wiedzy. **Lektury obowiązkowe:** Wybrane wiersze Stanisława Barańczaka, Bolesława Leśmiana, Mariana Hemara, Jarosława Marka Rymkiewicza, Wisławy Szymborskiej, Kazimierza Wierzyńskiego, Jana Lechonia, Jerzego Lieberta, Tadeusza Różewicza, Zbigniewa Herberta, Stefan Żeromski *Szyfowe prace*.

Teksty dodatkowe: Ernest Hemingway *Stary człowiek i morze*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy, inne teksty wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka (...) określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1), rozróżnia gatunki epiki, liryki (...) i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi (...) etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze (I.1.10), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, społeczny (I.1.11), dostrzega różnice między literaturą piękną a (...) publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa (I.2.4), rozpoznaje gatunki dziennikarskie: reportaż, wywiad, artykuł (...) i określa ich podstawowe cechy (I.2.5), dostrzega zróżnicowanie słownictwa, w tym rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (...) kolokwializmy) (II.2.1), rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny (II.2.7), rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich (II.3.2), rozpoznaje i rozróżnia środki perswazji i manipulacji w tekstach reklamowych, określa ich funkcję (III.1.8), rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi (III.1.9), funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1), zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7), uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie (IV.3), pogłębia swoją wiedzę przedmiotową i uczestniczy w wykładach publicznych, konkursach itp. (IV.5), rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.7), rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.8).

II. CZAS WYBORÓW

Kształcenie literackie i kulturowe: rodzaje piśmiennictwa: literatura naukowa, popularnonaukowa, publicystyka (powtórzenie). **Kształcenie językowe:** imiona i nazwiska, nazwy miejscowe i nazwy mieszkańców, język mówiony a język pisany.

Tworzenie wypowiedzi: przemówienie, opowiadanie. **Samokształcenie:** wskazanie źródeł wykorzystanych informacji, wyszukanie informacji o lekturze *Kamienie na szaniec*, przedstawienie rezultatów swojej pracy, systematyczne pogłębianie wiedzy, ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat.

Lektury obowiązkowe: Aleksander Kamiński *Kamienie na szaniec*, wybrane wiersze Krzysztofa Kamila Baczyńskiego i Tadeusza Różewicza. **Teksty dodatkowe:** Arkady Fiedler *Dywizjon 303*, Miron Białoszewski *Pamiętnik z powstania warszawskiego* (fragmenty), tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub inne teksty wybrane przez nauczyciela, **wspomnienia członków rodziny z czasów wojny, kolędy.**

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8), wykorzystuje

w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi (...) etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze (I.1.10), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, społeczny (I.1.11), wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego (I.2.1), porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2), dostrzega różnice między literaturą piękną a naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa (I.2.4), rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny (...) naukowy, publicystyczny (II.2.7), rozpoznaje nazwy osobowe i miejscowe, rodzaje nazw miejscowych, używa poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców (II.2.2), funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1), gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2), tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami (III.1.3), wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu (...) tekstów argumentacyjnych (III.1.4), odróżnia przykład od argumentu (III.1.5), przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego (III.1.6), zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7), rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi (III.1.9), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) przemówienie (III.2.1), dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów (III.2.4), rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1), rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2), rozwija umiejętność samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.6), rozwija umiejętność systematycznego uczenia się (IV.7), rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.8).

III. INNE ŚWIATY

Kształcenie literackie i kulturowe: rodzaje literackie – epika: cechy, świat przedstawiony, narrator, fabuła. **Kształcenie językowe:** głoska a litera, samogłoski, spółgłoski, typy głosek, upodobnienia i uproszczenia fonetyczne, wyrazy podstawowe i pochodne, wyrazy pokrewne/rodzina wyrazów, wyrazy złożone, skróty i skrótowce.

Tworzenie wypowiedzi: scenariusz filmowy. **Samokształcenie:** zaprezentowanie ulubionego filmu, przedstawienie rezultatów swojej pracy, systematyczne pogłębianie wiedzy.

Lektury obowiązkowe: wybrane wiersze Bolesława Leśmiana, Mariana Hemara, Wisławy Szymborskiej, Kazimierza Wierzyńskiego. **Teksty dodatkowe:** John Ronald Reuel Tolkien *Władca Pierścieni*, t. 1, *Drużyna Pierścienia*, Sławomir Mrożek *Wesele*

w *Atomicach*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub inne teksty wybrane przez nauczyciela. **Poezja śpiewana np. Jacek Kaczmarski, Marek Grechuta, Stare Dobre Małżeństwo.**

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozpoznaje rodzaje literackie: epika (...) określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1), rozróżnia gatunki epiki (...) i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi (...) etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze (I.1.10), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy (I.1.11), rozumie mechanizm upodobnień fonetycznych, uproszczeń grup spółgłoskowych i utraty dźwięczności w wygłosie; rozumie rozbieżności między mową a pismem (II.1.1), rozpoznaje wyraz podstawowy i wyraz pochodny; rozumie pojęcie podstawy słowotwórczej; w wyrazie pochodnym wskazuje temat słowotwórczy i formant; określa rodzaj formantu, wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym, rozumie realne i słowotwórcze znaczenie wyrazu, rozpoznaje rodzinę wyrazów, łączy wyrazy pokrewne, wskazuje rdzeń (II.1.2), zna zasady tworzenia wyrazów złożonych, odróżnia ich typy (II.1.3), gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2), tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3), rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2), rozwija umiejętność samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.6), rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.7).

IV. ŚWIAT WOKÓŁ NAS

Kształcenie literackie i kulturowe: gatunki dziennikarskie: reportaż, analiza i interpretacja fotografii, pamiętnik. **Kształcenie językowe:** związki wyrazów, typy związków, wyrazy poza zdaniem, norma językowa a błędy językowe, skróty i skrótowce, wyrazy złożone, części mowy: partykuła i temat fleksyjny oraz końcówka, pisownia partykuły *nie* z różnymi częściami mowy. **Tworzenie wypowiedzi:** list motywacyjny, życiorys i CV, podanie. **Samokształcenie:** zebranie informacji o wybranym reportażu, zebranie materiału do reportażu na wybrany temat, przygotowanie prezentacji o starożytnym Rzymie, przedstawienie rezultatów swojej pracy, systematyczne pogłębianie wiedzy.

Lektury obowiązkowe: Melchior Wańkowicz *Tędy i owędy* (fragmenty), *Ziele na kraterze* (fragmenty), Henryk Sienkiewicz *Quo vadis*, wybrane wiersze Stanisława

Barańczaka, Mariana Hemara, Jarosława Marka Rymkiewicza. **Teksty dodatkowe:**

Jan Paweł II *Przekroczyć próg nadziei*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub inne teksty wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń:

rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka (...) określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1), określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7), określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze (I.1.10), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, społeczny (I.1.11), wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego (I.2.1), porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2), dostrzega różnice między literaturą piękną a (...) publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa, rozpoznaje gatunki dziennikarskie: reportaż (I.2.5), rozumie, na czym polega błąd językowy (II.3.3), funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1), gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2), tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych oraz stosuje rytm akapitowy (III.1.3), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) list motywacyjny (III.2.1), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) życiorys, CV (III.2.1), rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2), rozwija umiejętność samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.6), rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.7).

V. NA ROZSTAJACH DRÓG

Kształcenie literackie i kulturowe: gatunki literackie: pamiętnik.

Samokształcenie: systematyczne pogłębianie wiedzy.

Lektury obowiązkowe: Sławomir Mrożek *Artysta*, wybrane wiersze Stanisława Barańczaka oraz fraszki Jana Sztudyngera i aforyzmy Stanisława Jerzego Leca. **Teksty dodatkowe:** Barbara Kosmowska *Pozłacana rybka*, tekst informacyjny, publicystyczny lub popularnonaukowy lub teksty wybrane przez nauczyciela.

Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń: rozpoznaje rodzaje literackie: epika (...) określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1), rozróżnia gatunki epiki (...) w tym pamiętnik (...) i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy

gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2), określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.1.9), wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze (I.1.10), wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, społeczny (I.1.11), zna zasady pisowni wyrazów nieodmiennych i pisowni partykuły *nie* z różnymi częściami mowy (II.4.4), gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2), tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3), tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: (...) podanie (III.2.1), rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2), rozwija umiejętność samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.6), rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.7).

III. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

1. Kształcenie kompetencji kluczowych

Na lekcjach języka polskiego nauczyciel rozwija następujące kompetencje⁶:

Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji – umiejętność **czytania i pisania oraz rozumienia** informacji pisemnej, **porozumiewania się** w mowie i piśmie w różnych sytuacjach, rozróżniania i wykorzystywania różnych typów źródeł, poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji, wykorzystywania pomocy oraz formułowania i wyrażania własnych argumentów. **Kompetencje w zakresie wielojęzyczności** – zdolność właściwego i skutecznego **korzystania z różnych języków** w celu porozumiewania się. **Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii** – umiejętność rozwijania i wykorzystywania myślenia matematycznego w celu rozwiązywania problemów wynikających z codziennych sytuacji. **Kompetencje cyfrowe** – krytyczne i odpowiedzialne korzystanie z technologii cyfrowych i interesowanie się nimi do celów uczenia się, pracy i udziału w społeczeństwie. **Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się** – zdolność autorefleksji, skutecznego zarządzania czasem i informacjami, konstruktywnej pracy z innymi osobami, zachowania odporności oraz zarządzania własnym uczeniem się i karierą. **Kompetencje obywatelskie** – zdolność działania jako odpowiedzialni obywatele oraz pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim i społecznym. **Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości** odnoszą się do zdolności wykorzystywania szans i pomysłów oraz przekształcania ich w wartość dla innych osób. **Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej** obejmują rozumienie sposobów kreatywnego wyrażania i wymiany pomysłów i znaczeń w różnych kulturach, za pomocą różnych rodzajów sztuki i innych form kulturalnych, oraz poszanowanie dla tego procesu.

2. Rozwiązania metodyczne

Wybrane formy, metody i techniki: nauczanie blokowe, czyli integracja międzyprzedmiotowa, jest dobrym sposobem przyswajania wiedzy i umiejętności przez uczniów, także uczniów objętych **edukacją włączającą**. Treści nauczone na lekcjach języka polskiego doskonale korelują z treściami wielu przedmiotów: **WOS-u** (społeczne,

⁶ Wytyczne do tworzenia programów nauczania, <https://www.ore.edu.pl/2018/07/wytyczne-do-tworzenia-programow-nauczania-i-scenariuszy-zajec-lekcji-wersja-ostateczna/> [dostęp: 21.02.2019].

dotyczące świata, ustroju); **historii** (regionalne, legendy, mity, utwory patriotyczne i historyczne); języków **obcych nowożytnych** (regionalne, historia Europy i świata); **geografii** (regionalne); **plastyki** (regionalne, utwory opisujące piękno przyrody, wrażenia estetyczne, zajęcia muzealne); **muzyki** (regionalne, kolędy, utwory patriotyczne, kompozytorzy); **informatyki** (prezentacje projektów, wyszukiwanie informacji, własna twórczość literacka dzieci, dziennikarstwo); **przyrody** (regionalne, lektury o charakterze podróźniczym). W blokowaniu treści kształtujemy **wszystkie kompetencje kluczowe**. **Projekt edukacyjny** polega na zaplanowaniu, opracowaniu, a następnie wykonaniu określonego zadania przez ucznia lub grupę. Służy nabywaniu przez uczniów kompetencji społecznych, takich jak komunikacja i współpraca w grupie. **Projekt stanowi jedną z metod pracy w edukacji włączającej, podczas jego realizacji uczniom ze SPE przydzielone zostają zadania stosowne do ich umiejętności i możliwości**. **Opowiadanie** służy przedstawianiu sytuacji dynamicznych i rozwijaniu wyobraźni u uczniów, **także tych ze SPE**, zainteresowanie ich wprowadzającą tematyką. Odmianą opowiadania jest **Story Cubes**, polegający na wymyślaniu opowieści na podstawie kostek z rysunkami czy piktogramami. Pomocne są także karty **Dixit**. W pracy nad **bohaterami lektur** pomocny jest **dialog bohaterów literackich** jako sposób na ćwiczenia w pisaniu dialogów, czy **sąd nad bohaterem literackim**. Odnajdują się tu wszyscy uczniowie, **szczególnie ci ze SPE** – każdy ma możliwość wyrażenia swojego zdania. **Przyłączanie bohaterów literackich do portalu społecznościowego** czy **komiks o przygodach ulubionego bohatera literackiego**, który uczniowie przygotowują w grupach lub indywidualnie, są sposobami bliskimi uczniom: uczniowie **z SPE**, mając trudności w nauce, często bez problemów wykonują tego typu zadania. **Wycieczka szkolna przyczynia się do pozyskiwania wiedzy**. W jej trakcie kształcone są umiejętności skutecznego porozumiewania się w rozmaitych sytuacjach, **stosowania zdobytych wiadomości w praktyce oraz korzystania z różnych źródeł informacji**. Ponadto metoda ta ułatwia **wszystkim** uczniom rozwijanie zainteresowań oraz zdobywanie doświadczeń niezbędnych w późniejszym życiu. **Lapbooki**, czyli „książki na kolanach”, to sposób, by odejść od tradycyjnego notowania w zeszytach. To coś w rodzaju papierowej teczki, w której możemy umieścić wiadomości na wybrany temat. To właściciel lapbooka decyduje, jak będzie on wyglądał. Lapbooki można tworzyć na każdy temat, jest to świetna metoda na powtarzanie jakiejś partii materiału, działu, lektury itp. Lapbook to takie kompendium, do którego można sięgnąć w każdej chwili bez konieczności przeszukiwania notatek w zeszytach czy podręczniku. Dla **uczniów ze SPE nauczyciel** może przygotować część materiałów. **Narzędzia TOC** to narzędzia myślowe. Ich prosta graficzna forma umożliwia szerokie wykorzystanie bez względu na wiek czy pochodzenie społeczne uczestników zajęć, a stosowanie tych narzędzi rozwija inteligencję emocjonalną, prowadzi do budowania komunikacji społecznej czy lepszego rozumienia otaczającej rzeczywistości. Równocześnie narzędzia są wykorzystywane do przekazywania nowych treści dydaktycznych, utrwalania materiału czy pogłębiania wiedzy.

3. Inne rozwiązania

Poznanie zjawisk i zdarzeń w miejscach naturalnych – trasy zadaniowe – gry terenowe (np. przy poznawaniu historii swojej miejscowości) – jest zwyczajny bieg patrolowy, quest, gra terenowa, niekoniecznie z wyjściem poza szkołę, z zadaniami dotyczącymi przyjętej przez nauczyciela tematyki; **zajęcia muzealne**, które odbywają się w samej instytucji, natomiast w małej szkole z trudnościami finansowymi, oddalonej od prawdziwego muzeum, takie muzeum można samemu zorganizować za pomocą małego zbioru eksponatów regionalnych, zbioru reprodukcji itd.; **zajęcia w zabytkowych miejscach** (dotyczy edukacji regionalnej) – w kościołach, kaplicach, młynach itd.; **udział w seansach filmowych, spektaklach teatralnych, współpraca z instytucjami kultury, plenery artystyczne** – połączenie literatury i malarstwa jest dosyć łatwe w małych szkołach, które znajdują się głównie na wsi – jest mnóstwo okazji do porównywania przyrody opisanej w tekście, namalowanej przez artystę i... własnego odbioru; **spotkanie** z dziennikarzem, aktorem, autorem, **twórcą**.

Tworzenie – przekład intersemiotyczny – tworzenie ilustracji, komiksów, **prezentacji multimedialnych, własnych tekstów** – listów, opowiadań, sprawozdań itd.; tworzenie **fotogazetek, gry dramatyczne**, gromadzenie informacji na określone tematy – np. wokół zagadnienia, sylwetki postaci literackiej, tworzenie albumów, „**wyprawy**” śladami pisarzy, bohaterów książek, **budowanie wystawki, tworzenie tekstów i zbiorów tekstów, wycieczka** – jest doskonałym przykładem takiego przedsięwzięcia, zawsze można zaplanować treści polonistyczne „**story line**” – budowanie zajęć wokół opowieści: *Wielka Księga Trudnych Wyrazów*, *Leksykon Dziwnych Stworzeń*, *Pojęciownik/Słownik Trudnych Pojęć*, *Zbiór utworów napisanych przez dzieci*, **zajęcia dziennikarskie** – tworzenie gazetek klasowych, szkolnych, w formie broszury, gazetki naściennej czy elektronicznej, zabawa z filmem, czyli **zajęcia filmowe** – tworzenie scenariusza, w dobrze wyposażonej szkole nawet kręcenie własnych ujęć, **zajęcia teatralne** – ruch, gra aktorska, scenariusz, inscenizacja, nagrywanie **słuchowiska** – tworzenie scenariusza, inscenizacja, **przekład intersemiotyczny** – tworzenie ilustracji, komiksów, **wyglaszanie wierszy i fragmentów prozy**, rozwijanie wątków baśniowych, mitologicznych, legendarnych, dalsze dzieje bohaterów.

Metoda zielonego ołówka polega na zmianie techniki nauczania z tej opierającej się na podkreślaniu popełnionych przez dziecko błędów na **koncentrację i wyróżnianie najdoskonalszych elementów**. Zamiast podkreślać w zeszytcie dziecka czerwonym długopisem popełnione błędy **zaznacz zielonym kolorem to, co wyszło naprawdę dobrze**. Technika polega na **wyróżnieniu tego, co się udało**. Ocenie takiej towarzyszą zupełnie inne emocje oraz zachowania. Świadomie czy nie, **dziecko na pewno powtórzy to, co zrobiło dobrze (i co zostało zauważone oraz docenione)**. Mamy tutaj do czynienia z zupełnie inną motywacją wewnętrzną: dziecko nie będzie koncentrowało się na niepopelnieniu błędów, lecz na **włożeniu**

wysiłku w powtórzenie sukcesu. To diametralna różnica w strukturze myślowej. Oto kilka metod innowacyjnego podejścia **do sprawdzenia** wiedzy uczniów⁷:

Korzystanie z czerwonej kartki – polega na tym, że każdy uczeń wraz z „klasówką” otrzymuje kartkę w kolorze czerwonym. Może z niej skorzystać na klasówce tyle razy, ile nauczyciel ustali na początku. Podniesienie kartki oznacza: „proszę o pomoc”.

Klasówki w parach to nic innego jak wspólne rozwiązywanie zadań tak, by wymieniać się umiejętnościami. Taka współpraca, uczenie koleżeńskie, zwiększa szanse na dobry wynik! **Klasówki pisane w grupach 3–4 osobowych** to strategia podobna do ww. Uczniowie wspólnie rozwiązują zadania, wymieniając się umiejętnościami.

ROZWIJANIE KOMPETENCJI CZYTELNICZYCH

Czytanie ze zrozumieniem to umiejętność kluczowa we współczesnym świecie, niezbędna do tego, by dobrze funkcjonować zarówno w szkole, jak i w życiu dorosłym. Dlatego rozwijanie kompetencji czytelniczych jest ważnym zadaniem edukacji polonistycznej i w programie „Ale my mamy skrzydła” zostało szczególnie wyeksponowane.

Doskonalenie umiejętności czytania metodą NUR⁸

Metoda NUR zakłada współdziałanie nauczyciela, ucznia i rodzica. Nauczyciel przeprowadza pomiar techniki czytania i wybiera uczniów do pracy metodą NUR. W pierwszej kolejności w programie powinny znaleźć się osoby, które opanowały umiejętność czytania na najniższym poziomie. Nauczyciel rozpoznaje zainteresowania uczniów zakwalifikowanych do programu za pomocą techniki niedokończonych zdań. Prowadzący przygotowuje dla uczniów teksty o tematyce zgodnej z ich zainteresowaniami. Dla każdego dziecka wybiera inny tekst. Nauczyciel w porozumieniu z uczniem wyznacza trzy dni w tygodniu na wspólne czytanie. Każde spotkanie powinno trwać około 15 minut.

U jak uczeń (praca z koleżanką/kolegą)

Nauczyciel wybiera uczniów, którzy bardzo dobrze opanowali umiejętność czytania ze zrozumieniem i chcą pomóc słabiej czytającym kolegom. Uczniowie dobierają się w pary – warto, by zrobili to samodzielnie. Osoby w parach wybierają książkę, którą będą wspólnie czytać. Tematyka książki powinna być zgodna z zainteresowaniami obojga dzieci. Uczniowie pracują w parach dwa razy w tygodniu po 15 minut. Wspólne czytanie odbywa się według następujących zasad: Uczniowie razem czytają tekst – głośno, w tempie dostosowanym do możliwości ucznia słabiej czytającego. Dziecko z problemami w czytaniu może również czytać tekst samodzielnie, na głos. Kiedy uczeń

⁷ M. Taraszkiewicz, *Kilka pomysłów na sprawdzenie wiedzy uczniów*, <https://edunews.pl/nowoczesna-edukacja/innowacje-w-edukacji/3340-kilka-pomyslow-na-sprawdzenie-wiedzy-uczniow> [dostęp: 30.12.2018].

⁸ Program nauczania „NOWE Słowa na start!”, [www.dlanauczyciela.pl/zasoby/reforma-2017-szkola-podstawowa-klasy-4-8/jezyk-polski/nowe-slowa-na-start/?f:10\[0\]=37](http://www.dlanauczyciela.pl/zasoby/reforma-2017-szkola-podstawowa-klasy-4-8/jezyk-polski/nowe-slowa-na-start/?f:10[0]=37) [dostęp: 30.12.2018].

slabiej czytający popełni błąd, kolega wspierający prosi o ponowne przeczytanie wyrazu. Czytanie tekstu powinno zajmować 10 minut. Uczeń udzielający pomocy powinien pamiętać o zaznaczeniu w książce miejsca, w którym skończyli czytać. Ostatnie 5 minut uczniowie przeznaczają na rozmowę o przeczytanym fragmencie. Mogą się w niej odwoływać do własnych doświadczeń. Uczeń udzielający pomocy w czasie weekendu czyta samodzielnie fragment, który jego słabiej czytający kolega przeczyta ze swoim rodzicem.

R jak rodzic (praca z własnym dzieckiem)

Rodzic pracuje z dzieckiem dwa razy w tygodniu (w weekend) po 15 minut. Czytają tę samą książkę, którą dziecko czyta w szkole ze swoim kolegą. Wspólne czytanie odbywa się według następujących zasad: Rodzic z dzieckiem razem czytają tekst – głośno, w tempie dostosowanym do możliwości dziecka. Dziecko może również czytać tekst samodzielnie, na głos. Kiedy czytający popełni błąd, rodzic prosi o ponowne przeczytanie wyrazu. Czytanie tekstu powinno zajmować 10 minut. Dorosły powinien pamiętać o zaznaczeniu w książce miejsca, w którym skończyli czytać. Ostatnie 5 minut należy przeznaczyć na rozmowę o przeczytanym fragmencie. Dziecko może się w niej odwołać do własnych doświadczeń.

Zabawy twórcze wspierające kompetencje czytelnicze

Co ich łączy? – Uczeń wskazuje podobieństwa między wybranymi bohaterami literackimi. **Inny punkt widzenia** – Uczeń opowiada o zdarzeniach przedstawionych w utworze, przyjmując punkt widzenia wybranego przez siebie bohatera literackiego.

Ciąg dalszy nastąpi – Uczeń wymyśla dalsze losy bohaterów literackich.

Porozmawiaj z... – Uczniowie przeprowadzają wywiad z wybranym bohaterem literackim. **Gorące krzesło** – Wybrana osoba siada na „gorącym krześle” i wciela się w rolę bohatera literackiego. Pozostali uczniowie zadają jej pytania związane z treścią lektury.

Wywiad z autorem – Jeden z uczniów w grupie wciela się w postać wybranego autora. Pozostałe osoby przeprowadzają z nim wywiad. **Nauczyciel ma wiele możliwości i sposobów. Należy przy tym pamiętać, że nadmiar supermetod szkodzi, dlatego trzeba je ważyć.**

4. Przestrzeń edukacyjna

Sala lekcyjna powinna być urządzona funkcjonalnie, z dostępem do Internetu, wyposażona w środki audio i wideo oraz projektor multimedialny, urządzona w sposób pozwalający na inspirowanie dzieci do twórczej pracy i samodzielnych poszukiwań. Ważne jest dobre rozmieszczenie wszystkich urządzeń, mebli i sprzętu, to pozwala na zachowanie ładu i dobrą organizację pracy. Do dyspozycji uczniów powinny być

kąciki, np. tematyczny, dotyczący postaci, wydarzenia itd., **biblioteczka** – potrzebna do realizacji np. projektu edukacyjnego, **gazetki** – tematyczne, z wytworami uczniów, okazjonalne, **wystawy** – prace uczniów, prezentacje lektur, autorów.

5. Obudowa dydaktyczna

Do realizacji programu może służyć każdy podręcznik dostępny na rynku wydawniczym, obecna podstawa programowa determinuje bowiem omawianie konkretnych treści w poszczególnych klasach. Nauczyciel nie musi stosować podręczników, jednak wymagać to będzie od niego sporego wysiłku, czasu i kreatywności. Zeszyty ćwiczeń są w takich przypadkach zbędne. Program „**Ale my mamy skrzydła**” proponuje **OK zeszyt**. Koresponduje on z ocenianiem kształtującym. OK zeszyt jest rodzajem książki tworzonej przez samego ucznia, a dokumentującej proces jego uczenia się. W takim zeszytce oprócz celów, NaCoBeZU, ocen i informacji zwrotnych znajdują się notatki, mapy myśli, rysunki, **słowem** – informacje z lekcji, prace domowe i odpowiedzi na kluczowe pytania. Taki zeszyt może stanowić kiedyś wspaniałe kompendium wiedzy bez zagładania do podręcznika.

Uzupełnieniem obudowy dydaktycznej są e-podręczniki zatwierdzone przez MEN i dostępne na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji <http://www.epodreczniki.pl/front/education/2>, podręczniki z różnych, wybranych przez nauczyciela wydawnictw, a także materiały i współpraca z instytucjami, które w swoich założeniach mają edukację, internetowe strony wybrane przez nauczyciela, filmy i animacje w serwisie YouTube oraz na portalu Ośrodka Rozwoju Edukacji <http://scholaris.pl/>. Do opracowywania materiałów mogą służyć pobrane z darmowej strony materiały www.kliktik.jimdo.com/darmowe-generator/, wśród których warte uwagi pozostają <http://www.sparklebox.co.uk/> – materiały do wydruku, a także liczne do lapbooka www.homeschoolshare.com/lapbooking_resources.php, mapy do wydruku – liczne na stronie <http://www.yourchildlearns.com/megamaps/print-world-maps.html>, generator krzyżówek www.krzyzowki.edu.pl/generator.php, generator gry trimino <http://paulmatthies.de/Schule/Trimino.php?style=1&font1=sans&font2=sans&color1=000000&color2=980000>, puzzle online <http://www.jigsawplanet.com/> i wiele innych. W klasie łączonej, gdy nie ma czasu na wiele, warto skorzystać z pomocy. Nauczyciel nie musi korzystać z żadnych podręczników, jednak teksty literackie (zbiory poezji i, naturalnie, lektury) powinien zapewnić bibliotekarz.

Praca w klasach łączonych wymaga od nauczyciela elastyczności. **Dobrego nauczyciela „gotowce” – w postaci scenariuszy, kart pracy czy wręcz przewodników metodycznych – ograniczają**, co nie znaczy, że nie warto z nich korzystać.

IV. UCZEŃ ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI

W myśl edukacji włączającej program „Ale my mamy skrzydła” jest ukierunkowany na indywidualizację pracy z uczniem, z uwzględnieniem specjalnych potrzeb edukacyjnych, zatem zawiera propozycje rozwiązań dydaktycznych i/lub metodycznych pozwalających dostosować dany program nauczania do potrzeb ucznia z różnymi możliwościami rozwojowymi. Definicję specjalnych potrzeb edukacyjnych należy przy tym rozumieć dosyć szeroko. Minister Edukacji Narodowej w Rozporządzeniu z dnia 9 sierpnia 2017 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach⁹ określił, że pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz na rozpoznaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia. **Podstawowymi metodami diagnozowania uczniów są: obserwacja, analiza dokumentów i wywiad.** Obserwując klasę, nauczyciel zbiera informacje o funkcjonowaniu uczniów. Przygląda się m.in. możliwościom adaptacyjnym uczniów, zaangażowaniu w zadania, możliwościom koncentracji uwagi, sposobom komunikowania się, stabilności emocjonalnej, motoryce dużej i małej, rodzajom i częstotliwości popełnianych błędów. Obserwacja całego zespołu klasowego daje możliwość rozpoznania tych uczniów, którzy w jakimś stopniu odróżniają się od pozostałych uczniów. **Analiza dokumentów** pozwoli ocenić, czy na wcześniejszych etapach dziecko miało jakieś trudności edukacyjne, czy posiada jakieś dokumenty dotyczące wcześniej przeprowadzonych diagnoz, leczenia, pobytu w ośrodkach, opinie lub orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej itp. To informacje konieczne dla dokonania właściwej oceny sytuacji. **Rozmowy z rodzicami i uczniami** mogą pomóc dowiedzieć się o sytuacji domowej, trudnościach obserwowanych przez rodziców na wcześniejszych etapach, zdolnościach dziecka.

Organizacja kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

W systemie **edukacji włączającej** nauczyciel zapewnia każdemu uczniowi – pełnosprawnemu i z niepełnosprawnością – odpowiednie warunki zdobywania wiedzy i rozwijania umiejętności, możliwość zaspokojenia indywidualnych potrzeb, rozwój w każdej sferze: poznawczej i emocjonalno-społecznej. Uczeń z niepełnosprawnością

⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.

powinien mieć szansę na zaprezentowanie swoich zainteresowań, tak by być na równorzędnej pozycji z pozostałymi uczniami, np. wykorzystując swoje umiejętności. **Do niezbędnych elementów organizacji pracy należą:** rozpoznanie oczekiwań zarówno wszystkich uczniów, jak i rodziców, wrażliwość na różnorodne potrzeby, monitorowanie osiągnięć i poszukiwanie przyczyn potencjalnych trudności, otwartość na innowacyjne rozwiązania metodyczne i organizacyjne, współpraca ze specjalistami, diagnoza i uwzględnianie w toku lekcji stylów uczenia się, preferencji, zainteresowań uczniów i odpowiedni dobór form pracy – dostępność przekazu dla wszystkich uczniów, wchodzenie nauczyciela w interakcję z każdym uczniem, wykorzystywanie aktywnych metod nauczania, doświadczeń, eksperymentów, projektów itp., pozwalających na stawianie uczniowi niepełnosprawnemu zadań stanowiących wyzwanie, ale jednocześnie adaptowanie poziomu trudności do jego możliwości, projektowanie sytuacji edukacyjnych ukierunkowanych na wzajemną współpracę, wykorzystanie wzajemnego uczenia się od siebie, np. nauka czytania, wspólne zadanie do wykonania jako praca domowa uczniów itp., rozwijanie mocnych stron uczniów i wyrównywanie słabych, motywowanie do wysiłku i nagradzanie za wkład pracy, nie tylko za efekty, wykorzystanie motywacyjnej funkcji oceny wobec wszystkich uczniów.

Symptomy trudności uczniów: w formułowaniu wypowiedzi pisemnych na określony temat, w uczeniu się ze słuchu na lekcji, w korzystaniu z wykładów, zapamiętywaniu, rozumieniu złożonych poleceń i instrukcji, błędy w przepisywaniu i pisaniu z pamięci, nieprawidłowe trzymanie przyborów do pisania, wolne tempo pisania, szybkie męczenie się ręki, niekształtne litery, nieprawidłowe łączenia, obniżona czytelność pisma, nieumiejętność zagospodarowania przestrzeni kartki, słabe oceny pomimo starań i wysiłków ucznia, trudności w czytaniu i pisaniu, w rozumieniu czytanych treści, w samodzielnym wypowiedzianiu się, w formułowaniu wniosków i sądów, w uogólnianiu, myśleniu symbolicznym (abstrakcyjnym), ubogie słownictwo, wadliwa struktura gramatyczna wypowiedzi ustnych i pisemnych, słaba umiejętność stosowania konwencjonalnych sposobów zapamiętywania, duże problemy z przywoływaniem z pamięci odległych partii materiału (słaba pamięć długotrwała, operacyjna), trudności z selekcją i wychwyceniem myśli przewodniej w długich tekstach, wolne tempo procesów umysłowych i działania.

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów z trudnościami edukacyjnymi: nie wymagać, by uczeń czytał głośno przed klasą nowy tekst, wskazywać wybrane fragmenty dłuższych tekstów do opracowania w domu i na nich sprawdzać technikę czytania, dawać więcej czasu na czytanie tekstów, poleceń, instrukcji, szczególnie podczas samodzielnej pracy lub sprawdzianów, w miarę potrzeby pomagać w ich odczytaniu, jeśli to możliwe – sprawdziany i kartkówki przygotowywać w formie testów, czytanie lektur szkolnych lub innych opracowań rozłożyć w czasie, pozwalać na korzystanie z tzw. książek „mówionych”, raczej nie angażować do konkursów czytania, uwzględniać trudności w rozumieniu treści, szczególnie podczas samodzielnej pracy

z tekstem, dawać więcej czasu, instruować lub zalecać przeczytanie tekstu wcześniej w domu, częściej sprawdzać zeszyty szkolne ucznia, ustalić sposób poprawy błędów, czuwać nad ich wnikliwą poprawą, oceniać poprawność i sposób wykonania prac, dać uczniowi czas na przygotowanie się do pisania dyktanda poprzez podanie mu trudniejszych wyrazów, a nawet wybranych zdań, które wystąpią w dyktandzie, można stosować teksty dyktand z lukami lub pisanie z pamięci, dyktanda sprawdzające organizować indywidualnie, nie omawiać błędów na forum całej klasy, w przypadku trudności w redagowaniu wypowiedzi pisemnych uczyć tworzenia schematów pracy, planowania kompozycji wypowiedzi (wstęp, rozwinięcie, zakończenie), pomagać w doborze zarówno argumentów, jak i odpowiednich wyrażen i zwrotów.

Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów zdolnych: zadawanie dodatkowych zadań podczas prac klasowych i domowych, korygowanie błędów kolegów (szukanie błędów w rozumowaniu), prowadzenie przez uczniów fragmentów lekcji (czasami przygotowanie całej lekcji), zachęcanie do czytania książek, czasopism, zwiększanie wymagań co do ścisłości i precyzji ich wypowiedzi, organizowanie konkursów w rozwiązywaniu zadań trudniejszych, samodzielne poznawanie przez ucznia nowego materiału (ewentualne niejasności konsultuje z nauczycielem), przekazywanie uczniom mających trudności uczniom zdolnym pod opieką stałą lub doraźną, powierzanie przewodnictwa w grupach lekcyjnych, wdrażanie uczniów do roli asystenta, praca w grupach o podobnym poziomie uzdolnień, gdzie zadawane są zadania trudniejsze dla grup zdolniejszych, praca w grupach, w których uczniowie uzdolnieni pełnią rolę liderów, a praca może być formą konkursów, wykonywanie pomocy dydaktycznych – w formie prezentacji lub strony www, przygotowanie przez uczniów nagrań, prezentacji multimedialnych zawierających rozszerzony materiał programowy, przygotowanie do konkursów poprzez poznawanie nowego, nie objętego programem materiału, proponowanie uczniom nowinek książkowych, ciekawych programów w Internecie, kursów metodą online, ciekawych adresów stron internetowych oraz innych źródeł do wykorzystania.

V. OCENIANIE

Ocenianie kształtujące, czyli ocenianie wspierające rozwój ucznia i ocenianie podsumowujące

Ocenianie kształtujące polega na stałym pozyskiwaniu przez nauczyciela i przez uczniów informacji pozwalającej rozpoznać, jak przebiega proces uczenia się, tak aby nauczyciel mógł dostosowywać dalszy proces dydaktyczny do predyspozycji ucznia oraz aby uczeń otrzymywał informację zwrotną pomagającą mu się uczyć. Uczeń powinien zatem stale wiedzieć, co ma robić, po co, dokąd dotychczas doszedł, co zrobił dobrze, gdzie popełnił błąd i jak postępować, aby go naprawić, i czym warto się zająć w najbliższym czasie, aby poczynić dalsze postępy. Przede wszystkim jednak powinien mieć przekonanie, że jego wysiłki przynoszą pozytywne efekty oraz wiedzę, jakie są to efekty. Podsumowując, na tę **strategię pedagogiczną** składają się: określanie i wyjaśnianie uczniom celów uczenia się, koniecznie zrozumiałych dla nich, atrakcyjnych i osiągalnych, określanie i wyjaśnianie uczniom oczekiwań, inaczej zwanych kryteriami sukcesu (stosuje się też termin NaCoBeZU od: *na co będę zwracał/zwracała uwagę*), udzielanie uczniom informacji zwrotnej, organizacja aktywnego procesu dydaktycznego na lekcji.

Program „Ale my mamy skrzydła” zakłada, że nauczyciel stosuje **ocenianie sumujące** oraz elementy **oceniania kształtującego, czyli wspomagającego uczenie się**. O sposobie oceniania w poszczególnych obszarach uczniowie są wcześniej informowani. OK pełni także rolę motywującą. Program zakłada, że uczniowie będą – podobnie jak w harcerstwie – zdobywać sprawności. Nauczyciel przygotowuje wcześniej zagadnienia, które uczeń powinien znać i którymi powinien umieć się posługiwać po zakończeniu tematu/działu/semestru/roku. Do każdego zagadnienia określa kryteria sukcesu, czyli to, po czym poznamy, że uczeń opanował dane zagadnienie. Nauczyciel przekazuje uczniom treść zagadnień, czyli sprawności możliwych do zdobycia. Do każdej z nich dołącza opis, czyli kryteria sukcesu. Nauczyciel, który uzna, że uczniowie są gotowi do ubiegania się o sprawność, wyznacza termin kartkówki, sprawdzianu lub innej formy sprawdzenia. W danym dniu uczniowie piszą sprawdzian. Nauczyciel sprawdza sprawdzian i uczniom, którzy wykonali go dobrze, wręcza sprawność – naklejkę – i odnotowuje to w karcie sprawności, którą uczniowie mają w swoich OK zeszytach. Jeśli uczeń nie wykonał sprawdzianu dobrze, dostaje drugą szansę na ubieganie się o sprawność w innym terminie. Nauczyciel omawia sprawdzian z uczniem i daje mu informację zwrotną. To pozwala uczniowi opanować kryteria, nauczyć się i osiągnąć sprawność w przyszłości. W ten sposób budujemy **V strategię oceniania**

kształtującego: Wspomaganie uczniów, by stali się autorami procesu własnego uczenia się¹⁰.

Każdą sprawność uczniowie zdobywają po omówieniu partii materiału i mogą ją podnosić. Sprawności występują na czterech poziomach trudności: **Sprawności oznaczone jedną gwiazdką** – dla uczniów, którzy opanowali wymagane umiejętności i wiedzę na poziomie **oceny dopuszczającej i dostatecznej**; pozwalają zdobyć podstawowe umiejętności lub na poziomie elementarnym poznać dziedzinę/wymaganie/dział/zagadnienia; ich zdobywanie nie wymaga szczególnych predyspozycji i warunków. **Sprawności oznaczone dwiema gwiazdkami** – dla uczniów, którzy opanowali wymagane umiejętności i wiedzę na poziomie **oceny dobrej**, pogłębiających wiedzę i doskonalących umiejętności, rozwijających swoje zainteresowania; motywują do zdobywania wiedzy z wybranej dziedziny, także poza programem, i do samodzielnego poszukiwania możliwości jej praktycznego wykorzystania. **Sprawności oznaczone trzema gwiazdkami** – dla uczniów, którzy opanowali wymagane umiejętności i wiedzę na poziomie **oceny bardzo dobrej**, zakładające zdobycie ponadprzeciętnej, rozległej wiedzy i umiejętności z wybranej dziedziny lub wymagania lub działu czy zagadnienia, wymagającej umiejętności samodzielnego, konsekwentnego doskonalenia się w wybranej dziedzinie, a także zachęcenia do działania innych (np. klasy, grupy). **Sprawności mistrzowskie** – wymagające umiejętności na poziomie niemal profesjonalnym; dla uczniów, którzy opanowali wymagane umiejętności i wiedzę na poziomie **oceny celującej**. Uczniowie, którzy zdobywają sprawności mistrzowskie, to potencjalni eksperci (w klasie, grupie), służący pomocą zdobywającym sprawności niższego stopnia.

Nauczyciel stosujący ocenianie kształtujące stosuje również ocenę sumującą. Nie rezygnuje ze stopni.

OGÓLNE WYMAGANIA NA POSZCZEGÓLNE OCENY

Ocena celująca. Uczeń: samodzielnie rozwiązuje problemy i ćwiczenia o dużym stopniu trudności, czyta ze zrozumieniem teksty literackie, interpretuje teksty przewidziane w programie, przygotowuje twórczą i oryginalną recytację, inscenizację, posługuje się bogatym słownictwem i poprawnym językiem w mowie i piśmie, aktywnie uczestniczy w lekcji, aktywnie uczestniczy w zajęciach pozalekcyjnych związanych z językiem polskim, poprawnie stosuje reguły ortograficzne nawet w trudnych wyrazach, regularnie odrabia prace domowe i zadania dodatkowe, systematycznie pracuje w czasie pracy samodzielnej, starannie prowadzi zeszyt przedmiotowy (estetyczne pismo, zapisany temat, data).

Dostosowanie wymagań edukacyjnych dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Uczeń: starannie prowadzi zeszyt przedmiotowy do

¹⁰ M. Żukowska, SOK CZYLI SPRAWNOŚCIOWY OK, <https://sus.ceo.org.pl/ocenianie-ksztaltujace/o-dzialaniu/aktualności/sok-czyli-sprawnosciowy-ok> [dostęp: 30.12.2018].

języka polskiego, wykonuje ćwiczenia na lekcjach oraz zadania domowe, jest w stanie opanować większą część materiału z lekcji, ładnie czyta, popełnia tylko nieliczne błędy, rozumie sens tekstów (prostych i złożonych) i potrafi wydobyć z nich kluczowe informacje i zapisać je, potrafi napisać i zorganizować tekst, choć mogą występować w nim błędy gramatyczne, ortograficzne i interpunkcyjne.

Ocena bardzo dobra. Uczeń: opanował materiał przewidziany w programie w stopniu wyczerpującym, samodzielnie lub z niewielką pomocą nauczyciela rozwiązuje problemy i ćwiczenia, czyta ze zrozumieniem teksty literackie przewidziane w programie, podejmuje próby samodzielnej interpretacji, przygotowuje ciekawe prezentacje, recytacje i inscenizacje, wypowiada się w sposób poprawny i precyzyjny w mowie i piśmie, aktywnie uczestniczy w lekcji, regularnie odrabia prace domowe, podejmuje się wykonania prac dodatkowych, sporadycznie popełnia błędy ortograficzne, starannie prowadzi zeszyt przedmiotowy (estetyczne pismo, zapisany temat, data).

Dostosowanie wymagań edukacyjnych dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Uczeń: starannie prowadzi zeszyt przedmiotowy do języka polskiego, wykonuje ćwiczenia na lekcjach oraz zadania domowe, jest w stanie opanować większą część materiału z lekcji, choć może popełniać nieliczne błędy, potrafi utworzyć zdania w danym czasie, choć mogą być one z nielicznymi błędami, rozumie sens prostych tekstów i potrafi wydobyć z nich kluczowe informacje i zapisać je, potrafi samodzielnie tworzyć proste teksty, potrafi ładnie czytać, choć może popełniać nieliczne błędy.

Ocena dobra. Uczeń: opanował materiał przewidziany w programie, jednak ma pewne braki, samodzielnie rozwiązuje zadania o średnim stopniu trudności, trudniejsze zadania rozwiązuje z pomocą nauczyciela, czyta ze zrozumieniem, samodzielnie potrafi znaleźć w tekście potrzebne informacje, w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia niewiele błędów językowych i stylistycznych, stosuje reguły ortograficzne, popełnia niewiele błędów, bierze czynny udział w lekcji, regularnie odrabia prace domowe, czasem także nieobowiązkowe, starannie prowadzi zeszyt przedmiotowy (estetyczne pismo, zapisany temat, data).

Dostosowanie wymagań edukacyjnych dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Uczeń: posiada uzupełniony zeszyt i podręcznik do języka polskiego, wykonuje ćwiczenia na lekcjach oraz zadania domowe, jest w stanie opanować minimalne wymagania z danej lekcji, potrafi wykonywać zadania gramatyczne bazujące na przedstawionych przykładach, potrafi ogólnie scharakteryzować dany czas, wykonuje ćwiczenia i zadania z pomocą nauczyciela, ale również samodzielnie, a nauczyciel tylko monitoruje jego postępy, popełnia liczne błędy zarówno gramatyczne, jak i leksykalne, potrafi przeczytać tekst, choć z licznymi błędami, potrafi częściowo zrozumieć czytany tekst i wydobyć chociaż kilka kluczowych informacji.

Ocena dostateczna. Uczeń: posiada podstawowe wiadomości przewidziane programem, mimo że jego wiedza jest wybiórcza, ma problemy z samodzielnym

wykorzystaniem wiedzy, trudniejsze problemy i ćwiczenia rozwiązuje przy pomocy nauczyciela, wypowiada się w zasadzie poprawnie, mimo że zasób jego słownictwa jest ubogi, nie popełnia rażących błędów językowych, sporadycznie zabiera głos na lekcji, odrabia obowiązkowe prace domowe.

Dostosowanie wymagań edukacyjnych dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Uczeń: posiada uzupełniony zeszyt i podręcznik do języka polskiego, wykonuje ćwiczenia na lekcjach oraz zadania domowe, jest w stanie opanować minimalne wymagania z danej lekcji, potrafi wykonywać zadania gramatyczne bazujące na przedstawionych przykładach, potrafi ogólnie scharakteryzować dany czas, wykonuje ćwiczenia i zadania z pomocą nauczyciela, ale również samodzielnie, a nauczyciel tylko monitoruje jego postępy, popełnia liczne błędy zarówno gramatyczne, jak i leksykalne, potrafi przeczytać tekst, choć z licznymi błędami, potrafi częściowo zrozumieć czytany tekst i wydobyć chociaż kilka kluczowych informacji.

Ocena dopuszczająca. Uczeń: ma duże braki w wiedzy, nawet proste zadania wykonuje przy pomocy nauczyciela, nie potrafi samodzielnie przeczytać ze zrozumieniem tekstu literackiego, w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia dużo błędów, ma ubogie słownictwo, ma trudności z formułowaniem nawet prostych zdań, nie jest aktywny na lekcji, ale wykazuje chęć do pracy, często nie potrafi samodzielnie wykonać pracy domowej, nie pracuje systematycznie w czasie pracy własnej.

Dostosowanie wymagań edukacyjnych dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Uczeń: posiada uzupełniony zeszyt i podręcznik do języka polskiego, wykonuje ćwiczenia na lekcjach oraz zadania domowe, potrafi wykonywać ćwiczenia gramatyczne bazujące na przedstawionych przykładach zdań, wykonuje ćwiczenia i zadania z pomocą nauczyciela, popełnia błędy zarówno gramatyczne, jak i leksykalne, słabo czyta, ale stara się odczytać tekst, w razie dużych problemów z czytaniem stara się powtarzać czytane przez nauczyciela słowa i części zdania.

Ocena niedostateczna. Uczeń: nie opanował nawet podstawowych wiadomości, ma bardzo duże braki w posiadanej wiedzy, nie potrafi wykonać zadania nawet przy pomocy nauczyciela, wykazuje się niechęcią do nauki, nie rozumie poleceń nauczyciela, nie odrabia prac domowych, nie pracuje w czasie pracy własnej.

Dostosowanie wymagań edukacyjnych dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Uczeń: nie opanował minimum wiadomości z języka polskiego, niechętnie uczestniczy w lekcjach, nie wykonuje ćwiczeń i zadań przygotowanych przez nauczyciela, nie posiada zeszytu ani podręcznika, nie odrabia zadań domowych.

VI. SPOSOBY EWALUACJI PROGRAMU

Do najbardziej znanych i stosowanych metod zaliczyć można ewaluację przy zastosowaniu testów osiągnięć szkolnych i samoocenę dokonywaną przez nauczycieli.

W obrębie pierwszej metody stosujemy **testy szerokiego użytku**, standaryzowane, a w przypadku ich braku testy nauczycielskie, niestandaryzowane. Wyniki testowania poddajemy analizie. Ważnym źródłem informacji o programie, jego realizacji i wynikach jest **samoocena** dokonywana przez konstruktora i realizatora programu. Przydatne mogą się też okazać **opinie nauczycieli metodyków, wizytatorów kuratorium oświaty i dyrektorów szkół. Warto uwzględnić też opinie uczniów i ich rodziców.**

W trakcie **obserwacji** staramy się dostrzec wszystkie zjawiska, które mogą mieć wpływ na przebieg procesu kształcenia według programu. Wyniki ewaluacji uzasadniają potrzebę określonych zmian w programie i wytyczenie kierunków jego systematycznej modernizacji.

Bardzo ważnym działaniem nauczyciela realizującego program jest prowadzenie ewaluacji mającej na celu **usprawnienie, ulepszenie, zrozumienie lub wybór metod pracy** dla danej klasy, a także **uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi**. Ewaluacja powinna mieć charakter zarówno formatywny, jak i sumatywny. **Ewaluacja formatywna** ma na celu bieżące określanie, jakie nowe umiejętności i jaką wiedzę zdobywają uczniowie, czy przyjęte sposoby osiągania celów przynoszą pożądany skutek i oczekiwane rezultaty. W ewaluacji sumatywnej ustala się, które cele kształcenia i wychowania zostały osiągnięte, a które zrealizowano w części lub nie zostały osiągnięte.

Podstawowym **zadaniem ewaluacji** jest stwierdzenie, czy realizacja programu przebiega zgodnie z jego założeniami, czy uzyskuje się przewidywane efekty, czy nie należy dokonać weryfikacji i zmian w programie, czy nie należy zaprzestać realizacji ze względu na powodowane szkody edukacyjne.

W celu prowadzenia skutecznej ewaluacji należy zebrać informacje o realizacji programu – wyniki klasyfikacji, wyniki egzaminów zewnętrznych, osiągnięcia w turniejach, olimpiadach, zawodach, inne sukcesy uczniów, sukcesy uczniów przy ubieganiu się o przyjęcie do szkół wyższych, pozytywne zmiany wychowawcze. Źródłem informacji na temat programu innowacyjnego i jego skutków będą opinie uczniów, rodziców, innych nauczycieli, dokumentacja przebiegu nauczania i wychowania, obserwacja, analiza dokumentów, inne źródła, narzędzia i procedury wykorzystane do zbierania informacji – ankiety, testy, sprawdziany, arkusze diagnostyczne, obserwacja. Bieżąca, systematyczna ewaluacja programu to wszystkie badania osiągnięć uczniów, zwłaszcza te, które obejmują całą klasę – testy, prace klasowe, wypowiedzi pisemne. Za każdym razem trzeba je rzetelnie przeanalizować pod względem ilościowym

i jakościowym. Wyniki testów osiągnięć szkolnych pokazują, które cele programowe zostały zrealizowane w pełni, które częściowo, a które w ogóle nie zostały osiągnięte. W wypadku wyników niesatysfakcjonujących od razu należy podjąć działania naprawcze i skorygować proces nauczania, np. ponownie zrealizować niektóre treści, zmienić metody i formy pracy. Trzeba pamiętać, że ocena pracy ucznia jest formatywna (czyli prorozwojowa) tylko wówczas, gdy systematycznie otrzymuje on od nauczyciela informacje o stanie swoich osiągnięć (*Co zrobiłem dobrze?/Co muszę jeszcze poprawić?*) i wskazówki dotyczące dalszej nauki (*Jak mogę poprawić swoje osiągnięcia?*). Ten sposób oceniania wzmacnia motywację uczniów, skłania do większego zaangażowania i odpowiedzialności za własne działania.

Ewaluacja sumatywna (na koniec etapu kształcenia)

W związku z tym, że w podstawie programowej dla szkoły podstawowej wymagania szczegółowe w zakresie historii zostały ujęte w odrębnych zapisach dla klas IV oraz dla klas V–VIII, ewaluację sumatywną należy przeprowadzić dwukrotnie – na koniec klasy IV i na zakończenie etapu edukacyjnego, po klasie VIII. Jej zadaniem jest określenie, jakie zmiany zaszły w zakresie wiedzy i umiejętności uczniów w czasie realizacji programu oraz czy zostały osiągnięte zamierzone cele. W badaniu wykorzystuje się ankiety i wywiady. Wielu informacji dostarcza analiza prac klasowych, testów, projektów. W efekcie ewaluacji należy podjąć decyzję o kontynuacji programu i zastanowić się, co w nim ulepszyć lub zmienić.

SCENARIUSZE

W scenariuszach nie podano NaCoBeZU do każdej lekcji ani celów w języku ucznia, jednak przy ocenianiu kształtującym, zaproponowanym w programie, wydaje się to oczywiste. Strony inspirujące do stosowania różnorodnych rozwiązań: pracowniapolonisty.pl; kreatywnypolonista.blogspot.com; zakreonybelfer.pl; polskinaczasie.pl; lekcjepolskiego.com; uczycielnica.blogspot.com; szkolainaczej.blogspot.com; polonistkaprzytablicy.blogspot.com; inspiracjedlaszkoly.pl; 622pomysly.wordpress.com.

Każdy nauczyciel ma prawo szukać własnych rozwiązań dydaktycznych. Realizujący ten program nauczyciel jest bliski uczniom tak, jak bliska im jest ich mała szkoła z klasami łączonymi.

BIBLIOGRAFIA

Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2000.

Harmin M., *Duch klasy: jak motywować uczniów do nauki?*, Warszawa 2005.

Królikowski J., Tołwińska - Królikowska E., *Metody nauczania*, [w:] *Europa na co dzień – pakiet edukacyjny*, Wydawnictwo CODN, 1997.

Praca zbiorowa: *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja*. ORE, 2000.

Pytlak J., *Jednolity program nauczania blokowego w klasach 4-6*, WSiP, 1995.

Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1996.

Julia Miśkiewicz – nauczycielka dyplomowana języka polskiego i historii w Szkole Podstawowej w Trybszu z 31-letnim stażem, dyrektorka ww. szkoły. Egzaminatorka po egzaminie z języka polskiego w gimnazjum, obecnie po klasie 8. Ekspert w sprawie awansu zawodowego nauczycieli. Autorka nagrodzonych programów nauczania – Program nauczania języka polskiego na II etapie edukacyjnym w klasach łączonych „Ja mam tylko jeden świat” oraz Programu nauczania historii i społeczeństwa na II etapie edukacyjnym w klasach łączonych „Detektywi na tropie... historii”. Współautorka poradnika z zakresu wspomagania szkół wiejskich „Jak wspierać szkoły wiejskie z klasami łączonymi”.